

Typologie klientů v péči kurátora pro děti a mládež

Jana Forbelská

Bakalářská práce
2011

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jana FORBELSKÁ**
Osobní číslo: **H081111**
Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Typologie klientů v péči kurátora pro děti a mládež**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvalitativního výzkumu prostřednictvím případových studií.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

KRAUSOVÁ L., NOVOTNÁ V. Sociálně-právní ochrana dětí. Vyd. 1. Praha : ASPI, 2006. 228 s. ISBN 80-7357-214-1.

LABÁTH, V. Riziková mládež: možnosti potenciálních změn. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. 157s. ISBN 80-85850-66-4.

ZÁŠKODNÁ, H. Psychosociální problémy adolescentů. Vyd. 1. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Zdravotně sociální fakulta, 1998. 93s. ISBN 80-7040-306-3.

KYRIACOU, CH. Řešení výchovných problémů ve škole. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005. 151s. ISBN 80-7178-945-3.

VYKOPALOVÁ, H. Sociálně patologické jevy v současné společnosti. Vyd. 1. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. 154s. ISBN 80-244-0337-4.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Jana Kitliňská**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **29. března 2011**

Termín odevzdání bakalářské práce: **6. května 2011**

Ve Zlíně dne 29. března 2011

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užit své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 6.5.2011

Forstová Jana

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací.

(1) Vysoká škola nevydělitelně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *D disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odepsané uchazečem k obhajobě musí být již nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlédnutí veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odepsáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3;*

(3) *Do práva autorského také nezahrnuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, učině-li někdo za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Chcípřála-li autor takového díla udělit svolení bez výjimečného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nabrzení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává neplatné.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněným zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výjimečného důvodu v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k výši výjimečného důvodu dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením s užitím školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Práce je zaměřena na problematiku klientů v péči kurátora pro děti a mládež. V teoretické části práce nejprve uvádím vymezení profese kurátora pro děti a mládež v návaznosti na pomáhající profese a sociální práci. Dále popisují osobu a náplň práce kurátora pro děti a mládež, jako pracovníka, který se těmto klientů věnuje. Hlavním objektem zájmu mé práce jsou subjekty péče kurátora a jejich nejčastější problémy. Praktická část práce je vypracována formou kvalitativního výzkumu, kde se pomocí analýzy dokumentů, prováděné prostřednictvím spisových dokumentací klientů kurátora, pokusím najít a zjistit podobnosti a společné projevy v chování, ve způsobu života a v rodinných i společenských vztazích těchto zkoumaných osob.

Klíčová slova: kurátor pro děti a mládež, klienti kurátora pro děti a mládež, problémy v chování klientů kurátora pro děti a mládež

ABSTRACT

The project focuses on problems of clients in custody of guardians of children and youths. The theoretical part of the project focuses on what the work involves and relationships with other carers and social workers. The next part of the project describes the person and a complete job description. The main theme of my project is the job itself and all the main problems involved which are described in more detail later. The practical part of the project is qualitative research, where I will try to find out similarities and common problems in behaviour, within families and social situations of the surveyed persons, through guardian's client reports.

Keywords: Guardians of children and youths, clients of guardians of children and youths, problems in behaviour of guardians of children and youths

Motto:

„Lidé nedbají o vlastní potomky, nýbrž je náhodně a lehkomyšlně plodí a potom zcela ledabyly živí a vychovávají. To je nejhlavnější příčinou špatnosti a ničemnosti většiny lidí.“ Pýthagorás ze Samu

„Učit lze slovy, vychovávat pouze příkladem.“ Jean de La Bruyère

Poděkování:

Děkuji Mgr. Janě Kitliňské za odborné vedení mé bakalářské práce, za konzultace, odborné rady a pomoc při zpracování. Rovněž bych chtěla poděkovat paní Ireně Blatecké, kurátorce pro děti a mládež, za poskytnutí cenného materiálu, kterým mi umožnila provést mnou zamýšlený výzkum.

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 VYMEZENÍ PROFESE KURÁTORA PRO DĚTI A MLÁDEŽ	11
1.1 KURÁTOR JAKO POMÁHAJÍCÍ PROFESE.....	11
1.2 SOCIÁLNÍ KURÁTOR JAKO SOUČÁST VÝKONU POVOLÁNÍ SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA	11
1.3 KURÁTOR PRO DĚTI A MLÁDEŽ V RÁMCI SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ	14
1.3.1 Poskytovatelé sociálně – právní ochrany dětí v ČR.....	15
2 KURÁTOR PRO DĚTI A MLÁDEŽ V ČR	16
3 KLIENTI KURÁTORA PRO DĚTI A MLÁDEŽ	19
3.1 RIZIKOVÁ MLÁDEŽ	20
3.2 RIZIKOVÉ FAKTORY.....	21
3.3 MOŽNOSTI PRÁCE KURÁTORA S KLIENTY	23
4 PROBLÉMY V CHOVÁNÍ KLIENTŮ KURÁTORA	25
4.1 ZANEDBÁVÁNÍ ŠKOLNÍ DOCHÁZKY	25
4.2 ZNEUŽÍVÁNÍ NÁVYKOVÝCH LÁTEK	26
4.3 PROSTITUCE	28
4.4 KRIMINALITA A DELIKVENCE DĚTÍ A MLADISTVÝCH	29
4.5 ÚTĚKY A TOULKY.....	31
4.6 AGRESE	32
4.7 VANDALISMUS	33
4.8 KRÁDEŽE.....	34
II PRAKTICKÁ ČÁST	36
5 METODOLOGICKÁ ČÁST VÝZKUMU	37
5.1 CÍL VÝZKUMU	37
5.1.1 Výzkumné otázky.....	37
5.2 VYMEZENÍ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	37
5.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR	38
5.4 METODY ZPRACOVÁNÍ A ANALÝZA DAT	39
6 ANALÝZY DOKUMENTŮ KLIENTŮ KURÁTORA	41
6.1 KRISTÝNA, NAROZENÁ R. 1990	41
6.2 KAREL, NAROZEN R. 1995	43
6.3 TOMÁŠ, NAROZEN R. 1996.....	45
6.4 JIRKA, NAROZEN R. 1993	47
6.5 VERONIKA, NAROZENÁ R. 1995	50
7 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	55

7.1	RODINNÉ PROSTŘEDÍ	55
7.2	ŠKOLNÍ PROSTŘEDÍ.....	57
7.3	VRSTEVNICKÉ PROSTŘEDÍ	58
7.4	SHRnutí ZJIŠTĚNÝCH INFORMACÍ.....	59
7.5	DOPORUČENÍ PRO PRAxi.....	60
	ZÁVĚR	62
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	64
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	68

ÚVOD

Téma mé bakalářské práce, které jsem si zvolila je problematika dětí a mladistvých vyžadujících zvýšenou pozornost v souvislosti se sociální prací. Jedná se tedy konkrétně o klienty kurátora pro děti a mládež. V této práci se věnuji konkrétním životům vybraných klientů kurátora pro děti a mládež. Mou snahou je v těchto životních příbězích nalézt společné faktory v rodinném prostředí, ve školním prostředí a ve vrstevnických skupinách, které mohou vést k jejich problémům v chování. Cílem je tedy přiblížit samotné problémy v chování klientů kurátora pro děti a mládež a současně vytvořit popis těchto dětí či mladistvých, v kterém se pokusím zachytit faktory, které by mohly tyto klienty spojovat.

O tuto oblast se již zajímám delší dobu, protože se s takzvaně „problémovou mládeží“ setkávám ve svém blízkém okolí velmi často. Jako hlavní motivací pro námět této práce byla však má praxe, absolvovaná v rámci nynějšího studia, na sociálním odboru městského úřadu – oddělení sociálně – právní ochrany dětí, kde jsem se s prací kurátora pro děti a mládež blíže seznámila. Z této praktické zkušenosti, která byla pro mě velmi přínosnou, jsem se snažila při tvorbě této práce co nejvíce čerpat, jelikož mi poskytla opravdu reálný pohled na přímou práci s tímto typem klientů.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ PROFESÍ KURÁTORA PRO DĚTI A MLÁDEŽ

Termín kurátor je odvozen z latinského slovesa *curo, curare*, jenž znamená pečovat, ošetřovat, či léčit. Obecně je kurátor osoba, které je svěřena péče o někoho (Goldmann a kol., 2007).

1.1 Kurátor jako pomáhající profese

Vymezení pojmu pomáhající profese a sociální práce v souvislosti s profesí kurátora uvádím, protože kurátor pro děti a mládež je osobou, která má v rámci pozice sociálního pracovníka v náplni své práce pomáhat a podporovat klienty.

Pod pojmem pomáhající profese si můžeme představit poměrně široký soubor nejrůznějších povolání, která mají vztah k bezprostřední práci s lidmi. Tyto profese jsou mnohdy pro jejich vykonavatele mnohem více než rutinní prací, někteří je chápou jako službu a poslání (Jankovský, 2003).

Pomáhající profese jsou taktéž často popisovány jako profese, které vznikají v souvislosti se slábnoucí úlohou rodiny a s ní spojenými tradičními systémy sociální podpory. Cílem pomáhajících profesí je tuto podporu poskytovat, a to ve formě institucionalizované. V širokém pojetí lze k pomáhajícím profesím řadit medicínu, psychologii, pedagogiku a sociální práci (Matoušek, 2008).

Náplní práce osob pracujících v oblasti pomáhajících profesí je taková, že se téměř denně setkávají s lidmi, kteří se na ně obrací se svými problémy a trápeními. Proto mnohdy těmto pracovníkům jejich práci hodně komplikují také etické problémy související s vlastním výkonem pomáhající profese (Hájek, 2007).

Mezi obecné předpoklady a dovednosti, které by pracovník pomáhající profese měl mít, jsou zdatnost a inteligence, přitažlivost, důvěryhodnost, komunikační dovednosti a empatie (Matoušek, 2003).

1.2 Sociální kurátor jako součást výkonu povolání sociálního pracovníka

Výchozím podstatným znakem pro sociální práci a další pomáhající profese je činnost pomoci klientům v obtížných životních situacích, které neumějí nebo nemohou sami vlastními silami zvládnout (Mlčák, 2005). Právě tuto pomoc lidem v obtížných

životních situacích uvádí Musil (In Mlčák, 2005) jako společný znak sociální práce a dalších pomáhajících profesí.

Pro upřesnění této oblasti uvedu definice sociální práce, které vymezují tuto činnost a souvisí s profesí sociálního kurátora. Matoušek a kol. (In Matoušek, 2003, s. 11) nabízí definici sociální práce takovou: „*Sociální práce je společenskovědní disciplína i oblast praktické činnosti, jejímž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů (např. chudoby, zanedbávání výchovy dětí, diskriminace určitých skupin, delikvence mládeže, nezaměstnanosti). Sociální práce se opírá jednak o rámec společenské solidarity, jednak o ideál naplňování individuálního lidského potenciálu.*“

Jiné vymezení, které se ve své podstatě více zaměřuje na přímou aplikaci sociální práce a na její vymezení v rámci praktického využití, nabízí český překlad definice sociální práce schválené Mezinárodní federací sociálních pracovníků, která vymezuje sociální práci takto: „*Sociální práce podporuje sociální změnu, řešení problémů v mezilidských vztazích a posílení a osvobození lidí za účelem naplnění jejich osobního blaha. Užívá teorii lidského chování a sociálních systémů, sociální práce zasahuje tam, kde se lidé dostávají do kontaktu se svým prostředím. Pro sociální práci jsou klíčové principy lidských práv a společenské spravedlnosti.*“ Tato definice byla přijata v červnu 2000 Generální shromážděním Mezinárodní federace sociálních pracovníků v Montréalu v Kanadě. Toto vymezení sociální práce nahrazuje původní definici, přijatou již v roce 1982. Je však nutné si uvědomit, že sociální práce v 21. století je dynamickou a neustále se vyvíjející disciplínou, a proto není možné považovat jakoukoli definici za vyčerpávající (Definice sociální práce. Sociální revue: Sociální práce a společenské otázky [online]).

Jako každé jiné pracovní odvětví, musí být i sociální práce v určité oblasti vykonávána a musí mít svůj systém. Realizace sociální práce se tedy uskutečňuje v sociálních službách a jejich prostřednictvím. Zaměstnavateli profesionálních sociálních pracovníků jsou sociální subjekty. Pracovníci těchto sociálních subjektů realizují jejich sociální cíle, programy, plány či projekty. To znamená, že poskytují klientům předměty (dávký a služby) k uspokojování určitých sociálních potřeb (Matoušek, 2007).

Přímým výkonem sociální práce je pověřen sociální pracovník. Toho definuje v České republice zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, jako pracovníka, který

vykonává sociální šetření, poskytuje sociální poradenství, provádí analytickou a koncepční činnost v sociální oblasti, dále zabezpečuje sociální agendu včetně řešení sociálně-právních problémů, depistážní činnost a poskytuje krizovou pomoc a sociální rehabilitaci.

Práce sociálního pracovníka je zaměřena na širokou škálu oblastí. Dle Matouška (2003) lze v jeho práci sledovat především zaměření:

- na klienty, s jejich rodinami,
- na přirozené skupiny (např. party mládeže),
- na uměle vytvořené skupiny (např. školní třídy, skupiny lidí žijících v ústavu sociální péče či vězení),
- na místní komunity (tj. lidé žijící v jednom místě),
- na organizace (např. řízení činností agentur poskytujících sociální služby, nebo pomoc při řešení problémů).

Z výše popsaných oblastí zájmu vyplývá, že lze také charakterizovat sociálního pracovníka jako osobu, jenž pomáhá jednotlivcům, rodinám, skupinám či komunitám, a to dosáhnout způsobilosti k sociálnímu uplatnění či získání tohoto uplatnění zpět (Matoušek, 2003).

Pro výkon tohoto náročného povolání je nutností mít určité předpoklady. Jako podmínkou pro výkon povolání sociálního pracovníka je považována způsobilost k právním úkonům dále bezúhonnost, zdravotní způsobilost a odborná způsobilost. V rámci odborné způsobilosti mluvíme o vyšším odborném vzdělání zaměřeném na sociální práci a sociální pedagogiku, sociální a humanitární práci, sociálně právní činnost, charitní činnost. V oblasti vysokoškolského studia je jako předpoklad bráno vysokoškolské vzdělání se zaměřením na sociální práci, sociální politiku, sociální pedagogiku, sociální péči a také speciální pedagogiku (Sociální pracovník a pracovník v sociálních službách. Sociální revue: Sociální práce a společenské otázky [online]).

Kompetence sociálního pracovníka nejsou do dnešní doby zatím nijak přesně určeny. Neexistuje žádná platná norma, aby bylo jasné, čím lze sociálního pracovníka pověřovat a čím ne (Matoušek, 2005). Proto zde jako příklad uvádím pouze kompetence, které nabízí Havrdová (In Mlčák, 2005), jež uvádí šest základních kompetencí sociálního pracovníka:

- 1) Rozvíjení účinné komunikace (navázání kontaktu, přizpůsobení komunikace individuálním hodnotám, vytvoření atmosféry důvěry,...).
- 2) Orientování se a plánování postupu (přehled v současných potřebách i potencionálních potřebách klienta, plánování postupů reagujících na zjištěnou nouzi či ohrožení, stanovení rizikových faktorů a mezi spolupráce,...).
- 3) Podpora a pomoc k soběstačnosti (podpora příležitostí k využití klientovi vlastní síly a schopností, vedení k převzetí zodpovědnosti, kontrola ohrožujícího chování,...).
- 4) Zasahování a poskytování služby (možnosti a metody poskytování služeb a intervence, spolupráce mezi jednotlivci, skupinami, komunitami,...).
- 5) Přispívání k práci organizace (jako odpovědný člen organizace, by měl přispívat k hodnocení a zlepšování její práce a účinnosti služeb pro klienty, kritické hodnocení práce, přijímání a poskytování zpětné vazby a kritiky,...).
- 6) Odborný růst (schopnost kvalifikovaně se rozhodovat, spolupracovat v síti, dosahovat vytýčených pracovních cílů ve stanoveném čase, snaha o pozitivní změny ve svém oboru,...).

V rámci odbornosti sociálního pracovníka je také počítáno s jeho schopností diagnostikovat ze znalostí základů sociologie, psychologie, zdravotní, práva a sociální politiky konkrétní potřeby určitého člověka. Sám však neposkytuje odborné služby (psychologické, zdravotní, právní), ale odkazuje klienta na příslušné odborníky (Matoušek, 2007).

1.3 Kurátor pro děti a mládež v rámci sociálně-právní ochrany dětí

Kurátor pro děti a mládež je jeden z klíčových pracovníků tohoto odvětví veřejného práva.

Sociálně - právní ochrana dětí má v České republice, jako odvětví veřejného práva, již dlouholetou tradici. Avšak v době minulé měla s ohledem na historické a společenské podmínky jiný obsah, než jaký má nyní (Krausová, Novotná 2006).

K dobrému pochopení obsahu sociálně – právní ochrany dětí je nutné být seznámen s důležitými mezinárodními dokumenty a předpisy, z kterých toto odvětví veřejného práva vychází. Mezi nejdůležitější patří Listina základních práv a svobod (která je dle

usnesení Předsednictva ČNR ze dne 16. 12. 1992 i podle čl. 3 Ústavy ČR součástí ústavního pořádku České republiky) a Úmluva o právech dítěte (která byla přijata 20. listopadu 1989 Valným shromážděním OSN, Česká a Slovenská republika ji schválila 6. února 1991 a je uveřejněna ve Sbírce zákonů jako sdělení FMZV č. 104/1991 Sb.) (Krausová, Novotná, 2006).

Jako však nejdůležitější a klíčový předpis, který již konkrétně upravuje problematiku sociálně – právní ochrany dětí v České republice je zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, který ji vymezuje ve svém §1 jako ochranu práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění a také jako působení směřující k obnovení narušení funkcí rodiny.

Po studiu a bližším seznámením se s výše uvedenými dokumenty lze vyvodit nejdůležitější princip sociálně - právní ochrany dětí. Jako nejdůležitější hledisko vyplývá poskytování sociálně - právní ochrany vždy v nejlepším zájmu, prospěchu a blahu dítěte.

1.3.1 Poskytovatelé sociálně – právní ochrany dětí v ČR

Dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, § 4 odst. 1. a odst. 2. je sociálně – právní ochrana poskytována specializovanými orgány, kterými jsou:

- obecní úřady obcí s rozšířenou působností,
- obecní úřady,
- krajské úřady,
- Ministerstvo práce a sociálních věcí,
- Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně,
- obce v samostatné působnosti,
- kraje v samostatné působnosti,
- komise pro sociálně - právní ochranu dětí,
- další právnické či fyzické osoby, které jsou výkonem sociálně - právní ochrany pověřeny.

2 KURÁTOR PRO DĚTI A MLÁDEŽ V ČR

V předchozí kapitole jsem kurátora pro děti a mládež uvedla v souvislosti se sociální prací, s pomáhajícími profesemi a hlavně se sociálně – právní ochranou dětí. V této kapitole se proto zaměřím přímo na praktickou činnost kurátora pro děti a mládež související s výkonem této profese.

Za jednu z nejdůležitější a stále více potřebnou profesi spadající do oblasti sociální práce a pomáhajících profesí lze považovat právě profesi kurátora pro děti a mládež. Jelikož jeho náplň práce je přímo zaměřena na obtížně vychovatelnou a zvladatelnou mládež.

Obecný popis této profese v rámci České republiky je takový, že kurátor pro děti a mládež je odborný pracovník, zabývající se obtížně vychovatelnými dětmi a mladistvými a dále mladistvými páchající trestnou činností. Spolupracuje s rodinami mladistvých, kterým poskytuje poradenskou i socioterapeutickou pomoc (Matoušek, 2008).

V oblasti sociální práce se můžeme setkat také s obecným pojmem sociální kurátor, který v sobě zahrnuje částečně činnosti kurátora pro děti a mládež, ale soustředí se ve větší míře na dospělou populaci. Sociální kurátor pečuje o osoby například po výkonu trestu, podmíněně propuštěné, propuštěné ze školských zařízení pro výkon ochranné výchovy, osoby sociálně nepřizpůsobené a také osoby žijící nedůstojným způsobem života a závislým (Goldmann a kol., 2007).

Na rozdíl od sociálního kurátora je kurátor pro děti a mládež státní úředník většinou městských úřadů s rozšířenou působností, který se přímo zaměřuje a zabývá se dětmi z nefunkčních rodin, dětmi, které vedou zahálčivý a nemravný život, dále dětmi, které zanedbávají školní docházku, požívají alkohol nebo jiné návykové látky. Věnuje pozornost také dětem žijícím se prostitutkami, dětem, jež spáchaly trestný čin před dovršením 15 let nebo dětem, na kterých byl spáchán trestný čin, a také dětem utíkajícími z domova (Matoušek; Koláčková; Kodymová, 2005).

V rámci přímé práce s výše uvedenými klienty je praxe kurátora naplňována mnoha činnostmi. Mezi ně patří vedení administrativy týkající se dětí a mladistvých, se kterými pracuje, podávání kvalifikovaných zpráv (na základě písemných požadavků) o osobách nezletilých a mladistvých, které se dopustily trestného činu, dále provádění šetření a kontrolní činnosti. Kurátor pro děti a mládež se zúčastňuje také úkonů v přípravném

řízení, jako je výslech a konfrontace dítěte či mladistvého. Samozřejmostí je i jeho účast na hlavních líčení a veřejných zasedání v trestných věcech mladistvých. Důležité je i poskytování sociálně - právního, výchovného, případně i psychologického poradenství dětem i jejich rodičům při řešení problémů společně se zprostředkováním odborné pomoci (*Ministerstvo práce a sociálních věcí: Rodina* [online]).

Mimo výše uvedené činnosti může kurátor pro děti a mládež dle zákona č. 94/ 1963 Sb., o rodině podávat podněty na výchovná opatření u obtížně vychovatelných dětí a mládeže, přičemž sleduje jejich účinnost. Dále je jeho povinností dle zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu podávat podněty soudu na zahájení řízení o předběžném opatření.

Kurátor pro děti a mládež se taktéž podílí na realizaci ústavní nebo ochranné výchovy, kdy zajišťuje doklady, místo a doprovod dítěte do vybrané instituce. Tyto nezletilé umístěné do těchto zařízení pravidelně navštěvuje. Současně spolupůsobí na zlepšení rodinných podmínek u dětí a mladistvých v ochranné či ústavní výchově tak, aby byl umožněn jejich návrat do rodiny. Těmto nezletilým pomáhá také s návratem do společnosti po propuštění z těchto institucí, aby se co nejlépe začlenili. Taktéž zastupuje děti s poruchami chování v řízení o ústavní výchově a zúčastňuje se přestupkového i trestního řízení proti mladistvým (*Ministerstvo práce a sociálních věcí: Rodina* [online]).

Z důvodu jeho pohybu v těchto oblastech je u něj samozřejmá spolupráce například s ústavou pro výkon vazby a odnětí svobody, se školskými zařízeními pro výkon ústavní či ochranné výchovy, dále spolupráce s orgány obcí, školami, zdravotnickými a školskými zařízeními, občanskými sdruženími, úřady práce, charitativními organizacemi a probační a mediační službou (*Ministerstvo práce a sociálních věcí: Rodina* [online]).

V závislosti na činnosti, kterou kurátoři pro děti a mládež provádějí, vyplývá potřeba jejich dobré orientace v zákonech a dokumentech vztahujících se k této problematice. Směrodatnými jsou pro ně, kromě jiných, především tyto předpisy:

- zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů,

- zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění zákona č. 413/2005,
- zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

3 KLIENTI KURÁTORA PRO DĚTI A MLÁDEŽ

Jako klienta kurátora pro děti a mládež můžeme označit dítě nebo mladistvého, který byl před tuto osobu vyzván, či byl „donucen“ s kurátorem jednat, z důvodu porušení určité společenské, někdy i právní normy. Z toho nám jasně vyplývá, že jde o klienty nedobrovolné.

Pro lepší pochopení toho, co se skrývá pod pojmem „norma“, nabízím vysvětlení v souvislosti se sociokulturní podmíněností podle Vágnerové (2004). Ta normu popisuje jako něco, co závisí na komplexu norem a očekávání dané společnosti. Ve společnosti je za normální považováno to, co je odpovídající představám pro plnění určité sociální role nebo chování, které je v dané situaci vhodné.

Pro účely sociálně – právní ochrany dětí, tudíž i kurátora pro děti a mládež platí, že *„dítětem se rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve“* (Úmluva o právech dítěte, 1991, článek 1).

Přímo práce kurátora pro děti a mládež je především zaměřena dle § 6 odst. I., písm. c, d) zákona 359/ 1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí, na děti:

- písm. c) *„které vedou zahálčivý a nemravný život spočívající zejména v tom, že:*
 - *zanedbávají školní docházku*
 - *nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy*
 - *požívají alkohol nebo návykové látky*
 - *žíví se prostitucí*
 - *spáchali trestný čin nebo*
 - *jde - li o děti mladší než 15 let, spáchali čin, který by jinak byl trestným činem“*
- písm. d) *„děti, které se opakovaně dopouštějí útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte“*

Dítě, kterému je věnována péče a pozornost kurátora musí dle zákona č. 359/1999 Sb. § 2 odst. 2, o sociálně - právní ochraně dětí, také splňovat podmínky, za kterých sociálně – právní ochrana dítěti náleží. Mezi ně patří, že dítě:

- má na území ČR trvalý pobyt,
- má povolen trvalý pobyt nebo je hlášeno k pobytu na území České republiky po dobu nejméně 90 dnů,
- podalo návrh na zahájení řízení o udělení mezinárodní ochrany na území ČR
- je oprávněno na území ČR trvale pobývat,
- pobývá na území ČR s rodičem, který podal žádost o udělení oprávnění pobytu za účelem poskytnutí dočasné ochrany na území České republiky, nebo které již pobývá na základě uděleného oprávnění k pobytu za účelem dočasné ochrany.

Zákon 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, §2 odst. 3 ale ukládá také povinnost poskytovat sociálně – právní ochranu i dětem, které výše uvedené podmínky nesplňují. Avšak je jim poskytnuta ochrana jen v nezbytném rozsahu, který je vymezen v § 37 již zmíněného zákona.

3.1 Riziková mládež

Takto je mnohdy označována skupina mládeže, na kterou je zaměřena právě práce kurátora pro děti a mládež.

Za rizikovou mládež považuje Labáth a kol. (2001) dospívající, u kterých je následkem spolupůsobení více faktorů zvýšená pravděpodobnost selhání v sociální i psychické oblasti. K nejběžnějším skupinám ohrožené mládeže patří mládež s agresivními projevy a s dissociálním chováním. Oba tyto projevy spolu úzce souvisí, jelikož jedinci s agresivním chováním jsou jistým způsobem kategorií dissociální mládeže. Člověk může být rizikový z různých hledisek, a to z osobnostního, somatického, zdravotního, sociálního a také z hlediska schopností a chování.

Bližší specifikaci rizikové mládeže uvádí Širůčková (In Miovský, 2010), která popisuje jejich rizikové chování jako komplexní kategorii chování, která je předmětem zájmu sociálních a medicínských vědních oborů. Mezi rizikové chování zahrnuje interpersonální agresivní chování (násilné chování, týrání, šikana, rasová

nesnášenlivost, extremismus), delikventní chování ve vztahu k hmotnému majetku (krádeže, vandalismus a sprejství), rizikové zdravotní návyky (požívání alkoholu, kouření, užívání drog), sexuální chování (předčasné zahájení pohlavního života, promiskuita, pohlavní styk s rizikovými partnery), rizikové chování ve vztahu k společenským institucím (problémy ve škole typu záškoláctví a neplnění daných povinností) a prepatologické hráčství. Jako forma určitého rizikového chování se mnohdy uvádí také provozování adrenalinových a extrémních sportů. Pojem „rizikového chování“ spolu s pojmem „problémové chování“ lze tedy chápat jako sociální konstrukt zahrnující různé formy chování, které nemusí být jednoznačně vymezeny. Toto chování je však hodnoceno jako ohrožující jedince i jeho okolí, způsobující zdravotní, sociální nebo psychické ohrožení, které může být reálné nebo předpokládané.

3.2 Rizikové faktory

Riziková mládež se jako vážný sociální problém historicky objevuje až na novověku. Na vzniku fenoménu rizikové mládeže se podílejí různé společenské změny probíhající v západních společnostech v posledních dvou stoletích (Matoušek; Koláčková; Kodymová, 2005).

Rizikových faktorů ovlivňujících chování dítěte a mladistvého nacházíme v literatuře velmi mnoho. V této práci nabízím pohled Walkera a Sewersona (In Vojtová, 2008), kteří popisují základní rizika, která mohou dítě na cestě k dospělosti potkat a svést na „nesprávnou“ cestu. Tito autoři dělí tyto rizika do čtyř skupin:

1) Rizika spojená s osobností dítěte.

Tyto rizika vychází z individuality dítěte, jeho individuální psychické a fyzické konstituce a jeho sociální zkušenosti. Do této skupiny patří například: nedonošenost, nemoc, prenatální postižení mozku, porodní úraz, chronické onemocnění; nízká inteligence, hyperaktivita - narušené chování, obtížný temperament; malá sociální dovednost - slabé sociální vazby, neschopnost řešit problémy; obdiv k násilí, malá sebeúcta, absence empatie, egocentrismus;

absence klíčové osoby v životě, život v institucionální péči; neschopnost vnímat pozitivní signály ze sociálních vztahů.

2) Rizika spojená s rodinou dítěte.

Jako za základní riziko je považován nedostatek „vřelosti domova“. V systému rodiny je důraz kladen především na: systém rodiny (rizika spojená se strukturou rodiny – neúplná rodina, početná rodina, absence otce, mladá matka); fungování systému rodiny (vyváženost vztahů mezi členy rodiny, disharmonie, domácí násilí, sociální izolace, psychiatrická onemocnění u členů rodiny); chování rodičů (kriminalita, antisociální chování či zneužívání návykových látek jedním nebo oběma rodiči); výchovný styl (nedostatečné vedení a kontrola dítěte, tvrdé či proměnlivé vyžadování kázně, týrání, nedostatek přívětivosti).

3) Rizika spojená se společností.

Za rizika společnosti je zde chápán především prostor sociálního setkávání, místo kulturních zážitků a sociálních vzorů. Zde jsou podstatné tyto aspekty: hustota zalidnění a životní podmínky v dané lokalitě; násilí a kriminální činnost v okolí, akceptace tohoto jednání; kulturní normy, násilí v médiích.

4) Rizika spojená se školou.

Ty mohou znamenat školní neúspěch, nepřiměřené nároky učitelů; slabá vazba na školu; nevhodnost kázeňských prostředků; škodlivá vrstevnická skupina (agrese jako norma); šikana, odmítání vrstevníků či sociální izolace.

V souvislosti s uvedenými rizikovými oblastmi potvrzuje a klade důraz Světová zdravotnická organizace především na užívání a zneužívání návykových látek, jelikož s touto oblastí souvisí přímo nárůst problémů mládeže, a to v dalších třech formách - oblastech:

1. pasivní forma: útěky, záškoláctví, vyhýbání se povinnostmi, v extrémním případě i sebevražedné jednání
2. agresivní forma: delikvence, násilí, v extrémní formě terorismus
3. forma kompromisu: projevy instability (nestálosti, nevyrovnanosti), výkyvy v práci a běžném životě (Labáth a kol., 2001).

3.3 Možnosti práce kurátora s klienty

Práce kurátora pro děti a mládež je velmi různorodá. Vždy však vychází míra činnosti z potřeb klienta, dále z pohledu samotného kurátora pro děti a mládež a také z pohledu organizace, které se tato problematika týká, tedy nejčastěji městských úřadů.

V celkové činnosti jde o výchovné působení kurátora, které má přivést klienta k vlastní aktivitě. Než přejde kurátor k práci s klientem, je nutné seznámit se s tím, co vedlo klienta k narušení vztahů s nejbližším okolím a k sociálně patologickému jednání, a to prostřednictvím anamnézy. Samotná anamnéza by měla obsahovat popis zevnějšku, vzhledu, oblečení, vyjadřování; popis prostředí, z kterého klient pochází, v kterém žije, vzdělání, zájmy, koníčky, zdravotní stav; dále klientovo hodnocení sebe sama (vztahy k rodičům, k sourozencům, nejbližším přátelům) a samozřejmě aktuální problémy. Anamnéza klienta spadá do záznamu, který si kurátor vede o každém případě. Ověřování výsledků sociálně výchovné terapie a působení provádí kurátor soustavně při předem plánovaných návštěvách nebo při náhodných kontaktech (Goldmann a kol., 2007).

Jak již bylo v předchozí kapitole uvedeno, tak mezi hlavní „nástroje“ kurátorů při práci s „problémovou mládeží“ patří podávání podnětů k soudu na výchovná opatření, na základě kterých může soud nezletilému uložit napomenutí, dohled a omezení. Jestliže je však výchova dítěte dále vážně ohrožena nebo vážně narušena a jiná již použitá výchovná opatření k nápravě nevedla, může soud dle zákona č. 94/1963 Sb., § 46, odst. 1., o rodině, nařídit ústavní výchovu.

Mezi hlavní opatření, které většinou předchází ústavní výchovu, patří ambulantní služba, celodenní služba či internátní služba preventivně výchovné péče, která je poskytována prostřednictvím středisek nebo diagnostickým ústavem. Ta poskytuje všestrannou preventivní speciální pedagogickou péči a psychologickou pomoc dětem s projevy poruch chování a negativních projevů (Zákon č. 109/2002, o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovná péče ve školských zařízeních).

Samotná již ústavní výchova v ČR je uskutečňována zařízeními, kterými jsou diagnostický ústav, dětský domov, dětský domov se školou a výchovný ústav, která

svou spoluprací velmi pomáhají kurátorům pro děti a mládež s řešením problémů jednotlivých klientů.

Diagnostický ústav je zařízení, kde jsou přijímány děti, kterým byla soudem nařízena ústavní či ochranná výchova, nebo soud rozhodl o předběžném opatření. Zde je provedeno komplexní vyšetření dítěte a na jeho základě je dítě umístěno do některého z dále popsaných zařízení. Nezbytnou péči poskytuje také dětem například zadrženým na útěku z jiných nařízeních (Zákon č. 109/2002, o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovná péče ve školských zařízeních).

Jednou z možností ústavní výchovy je dětský domov. Dětský domov přijímá děti od 3 do 18 let a nezletilé matky spolu s jejich dětmi. Zde je zajišťována péče o děti bez závažných výchovných problémů s nařízenou ústavní výchovou (Zákon č. 109/2002, o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovná péče ve školských zařízeních). Toto zařízení tedy není určeno pro klienty kurátora pro děti a mládež.

Jinou formou ústavní výchovy, již určenou také klientům kurátora pro děti a mládež, je zařízení dětského domova se školou. Tato instituce byla dříve známa pod pojmem výchovný dětský ústav. Dětský domov se školou zajišťuje péči dětem s nařízenou ústavní nebo ochranou výchovou, u kterých se vyskytují závažné poruchy chování nebo pro svou trvalou nebo přechodnou duševní poruchu vyžadující léčebnou péči. Děti je možno do tohoto zařízení umísťovat od 6 let až do ukončení povinné školní docházky (Zákon č. 109/2002, o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovná péče ve školských zařízeních).

Druhé zařízení určené také klientům kurátora pro děti a mládež je výchovný ústav. Je určen pro děti starší 15 let se závažnými poruchami chování, kterým byla nařízena ústavní nebo ochranná výchova. Jeho smyslem je hlavně vychovávat a vzdělávat. V nutnosti lze zde i zařadit dítě mladší 15 let, ale pouze v případě obzvláště závažných poruch chování. Při výchovném ústavu je jako jeho součást zřizována škola (Zákon č. 109/2002, o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovná péče ve školských zařízeních).

4 PROBLÉMY V CHOVÁNÍ KLIENTŮ KURÁTORA

V této kapitole upřesním problémy, s kterými se kurátoři pro děti a mládež u svých klientů setkávají. Při jejich výčtu se budu držet §6 odst. I., písm. c, d) zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně – právní ochraně dětí, který dané problémy v chování dětí a mládeže specifikuje. Mimo tyto hlavní problémy popíši i jiné, které nejsou přímo v zákoně uvedeny, ale mezi problémy klientů kurátora pro děti a mládež spadají.

4.1 Zanedbávání školní docházky

V poslední době je problém záškoláctví považován za velmi vážný, protože přispívá k nedokončení základních či středních škol z důvodů častých absencí, čímž dochází ke zhoršení možnosti následného uplatnění v profesním životě.

Kondáš (In Danek, 2007) popisuje záškoláctví jako mírnější formu maladjustace na školu a školní prostředí, vyznačující se únikovou a vyhýbací reakcí. Mezi nejčastější příčiny řadí snahu vyhnout se nepříjemným situacím, povinností a problémům, dále také strach (z učitele, ze zkoušky, spolužáků), averze k vyučovacím předmětům, nebo také problémy začlenit se do kolektivu, neschopnost odpoutat se od milované osoby (matky) či navedení, napodobování a protest.

V literatuře nacházíme více dělení záškoláctví do jednotlivých kategorií, pro tuto práci jsem vybrala členění záškoláctví dle Kyriacou (2005):

- *pravé záškoláctví*: žák do školy nechodí, ale rodiče si myslí, že školu navštěvuje;
- *záškoláctví s vědomím rodičů*: dítě nejde do školy, bez oprávněného důvodu (doma pomáhá rodičům, stará se o někoho nemocného, nebo má narozeniny), dle Reida (In Kyriacou, 2005) jde většinou o děti rodičů, kteří se staví ke vzdělání nepřátelsky, jsou „slabí“ a potvrdí dítěti vše, co chce, nebo jsou závislí na jeho pomoci; absence rodiče omlouvají;
- *záškoláctví s klamáním rodičů*: nastává tehdy, když dítě simuluje nemoc, nevolnost; rodiče poté absenci omluví ze zdravotních důvodů;
- *útěky ze školy*: někdy také označováno jak „interní záškoláctví“; dítě do školy chodí, nechá si zapsat přítomnost a poté odejde na pár hodin, často také zůstává v prostorách školy;
- *odmítání školy*: Heyne a Rollings (In Kyriacou, 2005) uvádí, že se jedná o kategorii dětí, kterým návštěva školy činí psychické potíže například z důvodů

pocitu, že učení je moc těžké, strachu ze šikany, školní fobie nebo deprese; zde je nutná odborná intervence.

Důležitý je pohled na důvody, které k „chození za školu vedou“. V každém případě je vždy nutností provést pečlivý rozbor dané situace a snaha získat u záškoláka důvěru. V první řadě bychom se měli zajímat, zda se jedná o záškoláctví ojedinělé (které má situační charakter – např. vyhnutí se zkoušení), soustavné a jakou dobu již trvá. A následně také věnovat pozornost činnosti, kterou záškoláci v době nepřítomnosti ve škole vykonávají (Kříž, 2004).

4.2 Zneužívání návykových látek

Pro tuto oblast je důležité vymezení toho, co se pod pojmem návykové látky skrývá. Nešpor a Csémy (1992, s. 47) popisují návykovou látku, tedy drogu jako chemickou nebo přírodní látku, „*která mění tělesný nebo duševní stav člověka*“. Dále pak vymezují pojem zneužívání (abúzus) drog jako takový stav, kdy „*droga již působí tělesné, duševní, pracovní, rodinné anebo jiné problémy*“.

Zneužívání návykových látek jednoznačně souvisí se závislostí na droze. Tělesná závislost nastává tehdy, pokud při vysazení drogy nebo při výrazném snížení dávky dochází k pocitu tělesné nepohody a dalším obtížím. Můžeme však mluvit jak o tělesné, tak i duševní závislosti. Duševní závislost je často provázena silnou touhou po droze, i přestože si je závislý vědom, že je to v rozporu s jeho zájmy. Ve většině případů se stává duševní závislost větším problémem než závislost tělesná (Nešpor, Csémy, 1992).

Na nebezpečnost alkoholu a jiných návykových látek u dětí a mladistvých existují důkazy, především na ovlivňování činnosti a funkcí mozku. I mírné poškození mozku v souvislosti s užíváním návykových látek vede k horším studijním i pozdějším pracovním výsledkům, které mohou přetrvávat i když později spotřeba alkoholu a drog klesne. Pomocí moderních vyšetřovacích metod bylo zjištěno u dospívajících, kteří pili alkohol a měli z tohoto problémy, menší hippocampus, který je částí mozku důležitou právě pro učení a paměť. Horší školní prospěch byl zjištěn také u dospívajících v ČR, kteří požívají více alkoholu. Problém s pamětí a schopností učit se však není jediným problémem souvisejícím s užíváním návykových látek u dětí a mladistvých. K těm dalším lze řadit úrazy, dopravní nehody, otravy, sebevraždy, sexuální násilí, nebezpečný

sex, trestnou činnost zejména násilného rázu a mnoho dalších. V rámci této oblasti lze najít údaje z české populace patnáctiletých, které ukázaly, že ti, kteří uvedli opilost 2x nebo častěji v životě, utrpěli v posledních 12 měsících více než 2x častěji úraz, který si vyžádal lékařské ošetření (NEŠPOR, K. Alkohol a jiné návykové látky u dětí: Prevence v rodině. *Alkoholik.cz* [online]).

Nešpor (Alkohol a jiné návykové látky u dětí: Prevence v rodině. *Alkoholik.cz* [online]) také uvádí základní známky, které lze označit jako specifické pro jednotlivé drogy:

Alkohol: Pro tuto návykovou látku je typický zápach z úst, který se může dítě snažit maskovat mentolovými bonbóny nebo ústními vodami.

Tlumivé léky: Tyto látky vedou ke stavu podobnému opilosti, ale alkohol z dítěte není cítit, k příznakům patří nezřetelná výslovnost, útlum, zhoršená pohybová souhra a poruchy rovnováhy.

Konopí: K projevům po užití této látky patří zarudlé spojivky, hlasité mluvení u dítěte, nepřiměřený smích, typický zápach připomínající pálící se bramborovou nať, případně i závratě a poruchy rovnováhy.

Pervitin: Pro pervitin je charakteristická nadměrná a často bezúčelná aktivita. Zornice dítěte jsou rozšířené. Droga může také vyvolat pocity pronásledování. Typickým příznakem po odeznění působení pervitinu bývá dlouhý spánek, který je projevem spánkového dluhu až vyčerpání. Následně se může dostavit deprese či jiné duševní problémy. Po odeznění účinku se často dostavuje velký hlad.

MDMA (“extáze”): Její projevy jsou podobné jako u pervitinu, a to včetně útlumu a možných depresí po odeznění účinků drogy. Je zde velké riziko těžkých otrav a velkých ztrát tekutin a minerálů. Často užívaná na diskotékách.

Halucinogeny: V určitých dávkách se při užití projevují poruchy vnímání jako halucinace a iluze, časté je podivné a nesmyslné chování, zahloubání se do vnitřního světa a zmatenost. Zornice se po užití látky rozšíří. Po odeznění účinků drogy mohou přetrvávat duševní potíže, nejčastěji deprese, úzkosti a pocity pronásledování.

Heroin: Při užití je dítě nebo mladistvý utlumený, spavý, zabraný do „svého světa“, má zúžené zornice, které nereagují na světlo. Jeho dech je pomalý a řeč je často nesrozumitelná. Tupou blaženost často střídá nezájmem a depresí. Abstinenční příznaky se projevují bažením po droze, nevolností až zvracením, svalovými bolestmi

(ty spolu s nespavostí přetrvávají nejdéle), slzením, rozšíření zornic, husí kůže, pocením, průjmy, zrychleným tepem a někdy i teplotou.

Těkavé látky se projevují typickým zápachem příslušné těkavé látky z dechu a oděvu. Nejčastěji užívanou látkou především dětí je toluen. Jedná se o velmi nebezpečnou skupinu látek, která může způsobit smrtelné otravy.

Nešpor a Csémy (1992) uvádějí některé univerzální společné známky zneužívání alkoholu a drog u dětí a mládeže, mezi které patří:

- 1) ztráty alkoholu, prášků, peněz nebo cennějších předmětů v domácnosti,
- 2) výměna přátel a kamarádů za starší a dospívající, kteří mají již zkušenost s drogou i alkoholem,
- 3) zanedbávání péče o svůj vzhled a zevnějšek,
- 4) náhlé zhoršení školních výsledků, nezájem o učení,
- 5) častější podrážděnost a přecitlivělost, tendence při konfliktech s rodiči odcházet z domova,
- 6) ztráta zájmu o dříve vyhledávané zájmy a lidi, hodnoty a myšlenky,
- 7) tajnůstkářství (tajné telefonní hovory), lhaní, rozporná tvrzení,
- 8) problémy s úřady a se zákonem, které jsou následkem krádeží, rvaček, výtržnictví.

4.3 Prostituce

Prostituce dětí nebo mladistvých je definována jako zjednaná nebo nabízená služba dětí nebo mládeže k provádění sexuálních aktů za účelem zisku peněžní nebo jiné odměny. K faktorům, které můžeme označit, jako spouštěče tohoto chování lze zařadit ekonomická chudoba rodiny, pocit nerovného postavení ve společnosti, již zkušenost se sexuálním zneužitím, ale hlavně také dysfunkční a selhávající rodina. Rizikový je také pohyb dětí a mládeže bez vědomí rodičů na nebezpečných místech, kde mohou být k prostituci přímo vybízeny (parky, okolí školy). Další možností rizika jsou útěky dítěte jak z domova, tak z dětského domova nebo ústavu nebo také zahraniční brigáda dítěte, kdy prostituce slouží k zajištění nezbytně nutných životních podmínek (Milfait, 2008).

4.4 Kriminalita a delikvence dětí a mladistvých

Pro upřesnění pojmů „dítě“ a „mladistvý“ v rámci této oblasti je vhodné uvést vymezení těchto osob v rámci zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. Dle tohoto dokumentu se dítětem rozumí ve věcech trestné činnosti osoba mladší patnáct let, tedy ta, která v době spáchání činu jinak trestného nedovršila patnáctý rok věku a není trestně zodpovědná. Mladistvým je pro účely tohoto zákona ten, kdo v době spáchání provinění dovršil již patnáctý rok a zároveň nepřekročil osmnáctý rok svého věku.

Samotná definice pojmu kriminality představuje výskyt trestného jednání, který je vyjádřen souhrnem všech trestných činů spáchanými na určitém území za určitou dobu. Samotná kriminalita dětí a mládeže je specifická z důvodu celkové nezralosti a nedokončeného psychosociálního vývoje dospívajícího. Důležitou roli v rámci této problematiky hraje v tomto věku slabá volní kontrola jedince, vyšší míra impulzivnosti a v hodně případech i požívání alkoholu. Tento druh kriminality se vyskytuje ve většině případů ve vrstevnických skupinách, kde pachatelé konají trestné skutky, aby zapadli do party, nebyli „sraby“ nebo také z důvodu předvádění se před ostatními (Vališová, Kasíková a kol., 2007).

Kriminální chování se u dětí a mládeže vyskytuje nejčastěji ve formě majetkové trestné činnosti, méně častá je poté násilná trestná činnost. Z pohledu trestní kvalifikace jsou nyní v České republice nejčastěji evidovány případy mladistvých krádeží, poškození cizích věcí, porušování domácí svobody, výtržnictví, loupeže a neoprávněné užívání cizí věci (Matoušek; Koláčková; Kodymová, 2005).

Důležitým ukazatelem vývoje kriminality dětí a mládeže je počet trestných činů evidovaných v této věkové kategorii, který je však pouhým zlomkem z celkového počtu skutečně spáchaných trestných činů. Tyto evidence neobsahují trestné činy, u kterých nebylo pachateli prokázáno provinění, nebo činy, které nebyly nahlášeny či nebyly zjištěny, a proto nebylo vedeno ani vyšetřování. Jelikož problematika kriminality mládeže je stále narůstajícím celospolečenským problémem, který se dotýká nejen těch členů společnosti, kteří jsou pro trestné činy mladistvých přímo ohroženi na svých právech, vyžaduje si pozornost odborných kruhů v oblasti medicíny, sociologie, ekonomie, práva, pedagogiky a psychologie (Danek, 2007).

U některých autorů zabývajících se problémovým chováním dětí a mladistvých nacházíme pro označení kriminality dětí pojem delikvence. V rámci České republiky je

termín delikvence používán nejčastěji v rámci terminologie policie a penologie. Pokud tedy budeme vycházet z oficiálních dokumentů Ministerstva vnitra ČR, bude pro nás tento pojem představovat jakékoliv protispolečenské jednání dětí a mládeže (Vojtová, 2008).

Vališová, Kasíková a kol. (2007, s. 362) vymezují samotný pojem delikvence jako „...úmyslné protispolečenské chování a páchaní činů, které jsou v rozporu s právními nebo mravními normami určité společnosti. Toto označení má širší význam než slovo kriminalita, protože delikvence postihuje i takové jevy, které jsou v rozporu s dobrými mravy...“.

Poněkud podrobnější definici nabízí Vykopalová (2002), která popisuje delikvenci jako jeden z nejužívanějších označení pro mravní narušení. „*Delikventní chování tedy označuje antisociální chování, které může, ale nemusí být spojeno s právními důsledky, a míní se jím mírnější forma porušení mravních nebo právních norem, označované také někdy jako přestupky, které mohou být epizodické povahy, ale i sériově se opakující, nebo mohou být označením pro delikventní způsob života s různou intenzitou těchto projevů, charakteristické pro mladší věkovou skupinu, tj. děti a mladistvé (Vykopalová, 2002, s. 19).*“

Z výše uvedených definic lze odvodit, že používání pojmu delikvence se vztahuje především na přestupky, které nejsou řešeny v rámci právního systému, což ho odlišuje od pojmu kriminalita, které se přímo na právní předpisy váže.

V dnešní době se setkáváme se stále větším rozmachem delikventního jednání dětí a mladistvých, které významně podporuje skrytost tohoto jednání. Ze statistik vyplývá, že až 50% deliktů zůstává neodhaleno a mezi tyto nejčastější skryté případy patří vandalství. Z odhalených deliktů jsou to nejčastěji případy násilných činů a krádeží, které tvoří 10 -20% z celkového počtu deliktů. Tato počáteční beztrestnost těchto delikventních činů je možnou motivací k závažnějšímu provinování, které se obvykle začne objevovat v pubertálním a adolescentním období. Je třeba však zdůraznit, že většina dětí ve věku 6 -12 let, u kterých se delikvence projevila již v tomto věku, tedy chronicky delikventní děti se stávají v dospělosti zločinci a v některých případech recidivisty (Novotný, 2006).

Kučera (In Zášková, 1998) uvádí pro delikvenci mládeže, která je součástí celkové delikvence ve společnosti toto členění:

- a) *Predelikvence*. Tato fáze odpovídá věkovému pásmu do pěti do patnácti let a je považována za výraz poruchy chování u dětí z nevhodného rodinného prostředí (vadný, nebo chybějící rodičovský vzor), nebo také za neurotický příznak, vzniklý z konfliktní či frustrující situace, či projev psychopatické osobnosti s rysy nezdrženlivosti, nespolehlivosti a agresivity. Nápadné chování však může také vzniknout na bázi lehké mozkové dysfunkce. Tyto predelikventní děti často patří mezi jedince s nižším intelektem, který spolu s nevyzrálostí jiných složek osobnosti (citové, motivační) vede k přestupkům proti společenským normám. Jako nedelikventní označujeme tyto činy: extrémní jednání a činy, které jsou u starších osob kvalifikovány jako přestupky.
- b) *Delikvence mladistvých* ve věku od patnácti do osmnácti let. Tato delikvence má své specifika, kterými jsou: recidivismus spáchaných činů, trestnou činnost páchají častěji party než jednotlivci, a také nárůst agresivity a násilí. Mezi nejčastější trestné činy patří krádeže osobního nebo společenského majetku, vandalismus, fyzické napadání druhých osob, výtržnosti, znásilnění a provokace.
- c) *Delikvence mladých dospělých* ve věku osmnáct až dvacet čtyři či dvacet šest let, která není pro tuto práci podstatná.

4.5 Útěky a toulky

S útěky dětí a mladistvých se kurátoři pro děti a mládež setkávají velmi často, jako s prostředkem dítěte a mladistvého určeného k řešení problémových situací.

Jakýkoli útěk může být projevem psychického onemocnění, ale většinou se jedná o následek špatné adaptace dítěte na prostředí, nebo nevhodným prostředím, kde vyrůstá. Útěky často mívají impulzivní ráz, tedy nejsou ničím motivovány a dítě utíká bez připravování a plánování útěku. Při tomto druhu útěku jsou děti často nedostatečně oblečené, bez jídla a hrozí zde velké nebezpečí, že nachladnou, omrznou, či se nadměrně vyčerpají. Další příčinou útěků může být touha po dobrodružství a snaha se zviditelnit mezi vrstevníky. Tyto děti se nezaleknou krádeží, vloupání se do cizích objektů, nebo odcizování motorových vozidel. Vždy jsou tyto útěky předem důkladně

plánované a předchází jim dlouhé a podrobné přípravy. Dalším znakem těchto útěků je to, že jedinec neutíká sám, ale s početnější partou, která je hlavní hnací silou při realizaci útěku. Dalším typem jsou reaktivní útky, které patří mezi dětmi a mladistvými mezi nejčastější. V tomto případě se jedná o zkratkovité jednání, kterým jedinec řeší svou nepříjemnou situaci ve škole (špatná známka a strach z odezvy rodičů), nebo v domácím prostředí. Jedná se o útek do míst poblíž domova, či ukrytí se přímo v domě (půda, sklep), nebo také k příbuzným, u kterých cítí bezpečí, důvěru a ochranu. Dalším stádiem útěků jsou tzv. toulky. Mají delší trvání, někdy jsou spojeny i se záškoláctvím. Většinou končí až vypátráním dítěte policií. Nejčastěji se „toulají“ děti, které nemají vytvořen kladný vztah k domovu a může se jednat i o citově chladné jedince s naprosto bezhraničním chováním. Toulky se vyznačují promyšleností (dítě ví, kam půjde, má přesný plán, jak a kam se dostane, kde vezme peníze,...). Pokud se dítě toulky dopustí, je po nalezení nutná lékařská prohlídka a následná péče terapeuta - psychologa, či etopeda a úzká spolupráce rodičů s odborníkem (Martínek, 2009).

V následujících podkapitolách bych chtěla popsat problémy, s kterými se kurátoři pro děti a mládež setkávají, ale přímo nejsou zmíněné v §6, odst. I., písm. c, d), zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí. Tyto problémy by mohly být zařazeny pod delikvenci a kriminalitu dětí a mládeže, ale jejich bližší specifikum si zaslouží také pozornost.

4.6 Agrese

Dle Spurného (1996, s. 17) „*Agresí rozumíme destruktivní chování, směřující k fyzickému (brachiálnímu), slovnímu (urážka, pomluva) nebo symbolickému (pomocí gest) útoku vůči jinému jedinci (předmětu).*“ Cílem tohoto jednání je nahnání strachu, získání moci nebo zajištění společenské výhody.

Agrese lze také v širším slova smyslu popsat jako takové jednání, jež ohrožuje jinou osobu, společenské hodnoty či přírodu, při tomto chování jedinec prosazuje svoji osobu na úkor osoby druhé, nerespektuje přirozená práva druhých, často pokořuje a ponižuje

ostatní. Častěji se vyskytuje u osob temperamentně silnějších a nevyrovnaných, u osob temperamentně slabších se může objevit spíše jako způsob obrany (Zášková, 1998).

Při pohledu přímo na agresivitu je nutné rozlišení agresivity realizované individuálně a prostřednictvím skupiny. Pokud řešíme individuálně prováděnou agresi, je vždy nutný pečlivý psychopatologický rozbor, při kterém přihlížíme k vývojovým faktorům. Na rozdíl od individuálně prováděné agresivity má skupinově prováděná agresivita velmi důležité sociální aspekty, protože nemusí být projevem povahového založení jedince, ale může jít pouze o nápodobu či podřízení (Kříž, 2004).

Jednou z nejčastějších forem agresivního jednání, které se v dnešní společnosti dětí a mládeže vyskytuje a kterou často řeší kurátoři pro děti a mládež, je šikana. Proto jsem se rozhodla jí věnovat pozornost.

Pro pojem šikana nacházíme v literatuře mnoho definic. Pro tuto práci jsem vybrala popis šikany od Říčana a Janošové (2010, s. 21). Tito autoři popisují šikanu jako „ubližování někomu, kdo se nemůže a nedovede bránit“. Nutno je však ještě dodat, že jde ve většině případů o opakované chování nebo jednorázové chování s možnou hrozbou opakování. Dále pro označení „šikana“ je charakteristické to, že ubližování probíhá ve většině případů mezi jedinci ve stejném postavení (žáci, studenti). Mezi agresorem a obětí vzniká „osobní asymetrický vztah moci“, což znamená, že oběť ví, kdo jí ubližuje a má z této osoby strach. Šikanu lze rozdělit na přímou a nepřímou. Přímá šikana má mnoho podob, mezi které patří například působení bolesti (kopání, pálení,...), ponižující tělesná manipulace (nucené obnažování, necení do jídla „odporných“ věcí,...), poškozování a brání osobních věcí, slovní napadání (nadávky, posměch,...) a zotročování oběti. Nepřímá šikana se projevuje prostřednictvím sociální izolace oběti, kterou v tomto případě nebere nikdo na vědomí, nekomunikuje s ní a vylučují ji z činností skupiny.

4.7 Vandalismus

Danek (2007) popisuje obecně vandalismus jako nesmyslné ničení kulturních hodnot, nebo také jako ničení a poškozování hodnotných předmětů, které patří osobám nebo společnosti. Dělí ho na základní dva typy:

1. jednání má jasný cíl (například msta), je dobře známa dopředu hodnota předmětu, který bude zničen;
2. předem nepřipravené jednání (hodnota předmětu není známa), příčinou může být demonstrace síly, nevhodná forma hry, zahrnutí nudy nebo ventilace napětí.

Definici vandalismu jako svévolného neracionálního ničení věcí za účelem vybití a uvolnění nahromaděné energie podávají Vališová a Kasíková (2007). Dále však nepopisují tento projev chování pouze jako projev nudy a neschopnosti uplatnit se přijatelným způsobem, ale zdůrazňují možnou příčinu tohoto chování v nezvládnuté frustraci a snaze předvést svou sílu a zdánlivou neohroženost svému okolí.

Sklon k bezúčelnému ničení se objevuje skoro u každého dítěte v jistých situacích. Někdy je dokonce přímo součástí hry. Avšak nejčastěji se vyskytuje u starších dětí a adolescentů ve formě prudkého záchvatu zuřivosti a ničení, který nemá v podstatě žádný smysl. V jistých případech jde o projev protestu nebo provokace (Kříž, 2004).

4.8 Krádeže

Při krádeži jde často o osvojení si cizích předmětů, které je nejčastěji motivováno touhou získat předmět (pro sebe, či jinou osobu), způsobit bolest odcizením oblíbeného předmětu, dále nudou nebo touhou po dobrodružství (ukradené věci jsou později vyhozeny), touhou po zisku a obohacení se a příjemném životě bez námahy (Zášková, 1998).

Jako pravou krádež označuje Danek (2007) odcizení věci pomocí promyšleného plánu, aby bylo sníženo riziko dopadení na minimum. Tato krádež přináší jedinci většinou zisk.

V případě krádeže může jít tedy o potřebu dítěte opatřit si něco, co chce na úkor cizího, nebo také úplně naopak jde o pouhý prostředek k poškození druhé osoby bez zájmu o ukradenou věc. Krádež však může také znamenat u dítěte možnost získání finančního prostředku, kdy dítě ukradenou věc dále prodá a tím získá prostředky například na alkohol, drogy nebo hazardní hry. Jsou i případy krádeží, kdy děti, které se krádeže dopustí, nepochází z finančně nezajištěných rodin. Důvodem tohoto druhu krádeže může být nedostatek rodičovského zájmu. Je však nutné příčiny krádeže dobře

prozkoumat, jelikož mohou poukazovat jak na nedostatek v zabezpečování potřeb dítěte, tak na výchovnou zanedbanost dítěte (Vališová, Kasíková, 2007).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 METODOLOGICKÁ ČÁST VÝZKUMU

V metodologické části této práce vymezím cíl výzkumu, výzkumné otázky, na které se pokusím na konci práce odpovědět, dále upřesním metody výzkumu, výzkumný soubor a jeho způsob výběru, a také metody zpracování a analýzy dat.

5.1 Cíl výzkumu

Cílem mého výzkumu je prostřednictvím analýzy dokumentů zjistit u klientů v péči kurátora pro děti a mládež podobnost a společné projevy v chování, ve způsobu života, v rodinných i společenských vztazích těchto osob, tudíž odpovědět si na níže položené výzkumné otázky.

5.1.1 Výzkumné otázky

Pro svou práci jsem si stanovila hlavní výzkumnou otázku, kterou jsem poté rozpracovala na tři dílčí výzkumné otázky:

Hlavní výzkumná otázka:

Lze u klientů v péči kurátora pro děti a mládež najít společné faktory, které by je spojovaly a mohly vést k závadovému chování?

Dílčí výzkumné otázky:

Jaké se objevují se u klientů shodné faktory v rodinném prostředí, které mohou vést k závadovému chování?

Jaké se objevují u klientů shodné faktory ve školním prostředí?

Jaké se objevují u klientů shodné faktory ve vrstevnických skupinách?

5.2 Vymezení výzkumného šetření

Pro tuto práci jsem si zvolila metodu kvalitativního výzkumu, pomocí které se pokusím zjistit detailní informace o životě jednotlivých klientů, tedy proniknout co nejhluběji do mnou zkoumané situace a zaměřit se na to, co je pro mou práci podstatné, čehož bych pomocí kvantitativní metody velmi těžko dosahovala.

Disman (1993, s. 285) vymezuje kvalitativní přístup jako „...*nenumerické šetření a interpretace sociální reality*“, které cíleně odkrývá význam, jež je podkládán sdělovanými informacemi. Cílem tohoto typu výzkumu je vytvoření nových hypotéz, nového porozumění a hlavně vytvoření teorie.

Pro tuto práci jsem se vybrala jeden ze základních přístupů kvalitativního výzkumu, a to analýzu dokumentů. V případě mého výzkumu se jedná o analýzu písemných dokumentů.

Při analýze dokumentů výzkumník zpravidla nevytváří nové zdrojové materiály určené k analýze, ale naopak pracuje s materiálem, který již existuje (Miovský, 2006).

5.3 Výzkumný soubor

Mým výzkumným souborem v této práci jsou klienti kurátora pro děti a mládež. V rámci této práce provádím výzkum na vzorku dětí, které jsou v evidenci kurátora pro děti a mládež a spadají do správního obvodu Městského úřadu Otrokovice, který je vymezen územím obcí Bělov, Halenkovice, Komárov, Napajedla, Oldřichovice, Otrokovice, Pohořelice, Spytihněv, Tlumačov a Žlutava.

Jako strategii výběru výzkumného souboru jsem z důvodu zaměření výzkumu zvolila metodu záměrného (účelového) výběru přes instituce. Pro tento výzkum jsem si nechala kurátorem pro děti a mládež vybrat náhodně pět klientů. Jako jedinou podmínku pro tento výběr jsem si určila délku práce kurátora s těmito klienty, která byla taková, že se muselo jednat o klienty kurátora pro děti a mládež, kteří jsou v jeho evidenci kurátora alespoň po dobu 2 let, aby bylo zajištěno dostatečné množství informací, které jsou pro moji práci relevantní.

Metoda záměrného výběru je z nejrozšířenějších výběrových metod v rámci kvalitativního přístupu, kdy cíleně vyhledáváme účastníky podle jejich určitých vlastností (či projevu těchto vlastností) nebo stavu (např. příslušnost k specifické sociální nebo jiné skupině), které jsou pro nás kritériem výběru. Z toho vyplývá, že vyhledáváme jedince, kteří dané kritérium splňují (Patton In Miovský, 2006).

Miovský (2006) popisuje metodu záměrného (účelového) výběru přes instituce jako metodu, při které využíváme určité typy služeb nebo činností jisté instituce, jež je určená pro cílovou skupinu, která je pro náš výzkum zajímavá.

5.4 Metody zpracování a analýza dat

Vzhledem k tomu, že tento kvalitativní výzkum je zaměřen na analýzu dokumentů dětí v péči kurátora pro děti a mládež, tak jsem podklady - data k tomuto výzkumu získala přímo prostřednictvím osoby kurátora pro děti a mládež.

Tyto data mi byly poskytnuty jen za podmínky jejich zpracování přímo na městském úřadě, jelikož jejich přenášení je přísně zakázáno z důvodu nebezpečí ztráty a následného zneužití velmi osobních informací, které tyto dokumenty obsahují.

Pro tento výzkum jsou zdrojem textové dokumenty, tedy rozsáhlé spisové dokumentace sestavované přímo kurátory pro děti a mládež, které jsou dle mého soudu jediným a podstatným informačním zdrojem k mému výzkumu.

Tyto spisové dokumentace jsou složeny ze sociálního záznamu klienta (základní anamnéza rodiny a rodinného prostředí), z oznámení škol, Policie ČR, lékařů a jiných organizací, dále ze záznamů SPOD (šetření v rodinách, pohovory a jednání na SPOD) a žádostí a zpráv pro soud, Policii ČR a Okresní státní zastupitelstvo. Další podstatnou součástí jsou jednotlivé záznamy psané přímo kurátory o jednotlivých úkonech dle toho, jak se situace dítěte vyvíjí. Z důvodu obsahu těchto spisových dokumentací hodnotím tento typ dokumentu jako relevantní pro účely mého výzkumu.

Práce s dokumenty je velmi specifická oblast aplikace kvalitativního výzkumu, která je dána tím, že materiály s nimiž pracujeme, existují nezávisle na naší výzkumné činnosti. V tomto případě máme již data vytvořená a pouze je musíme shromáždit. Je zde také omezena možnost zkreslení, neboť každý kdo by s daným materiálem pracoval, má prakticky stejné možnosti. Analýza dokumentu má za účel zpracovat materiál, který již existuje (nebo může být tvořen i výzkumníkem) pouze dle výzkumného cíle. Výzkumník materiál vybírá, provádí selekci, případně různé úpravy, nemůže však materiál nějak měnit (Miovský, 2006).

Proces zpracování dokumentů dle Mayringa (in Hendl, 2005) má tyto fáze:

1. definice výzkumné otázky
2. definice „dokumentu“, dle této definice poté následuje sběr všech relevantních dokumentů
3. pramenná kritika, posouzení dokumentů

4. interpretace dokumentů spolu s hledáním odpovědi na položené otázky a vypracování zprávy.

Pro tento typ výzkumu jsem vybrala techniku zpracování dat pomocí:

- metody kontrastů a srovnávání
 - Tato technika je velmi důležitá, „potřebujeme – li od sebe lépe odlišit například dvě identifikované kategorie a upozornit na rozdíly mezi nimi, přestože mají zároveň mnoho společného“ (Miovský, 2006, s. 223).

- porovnávání případů
 - Yin, Miles a Huberman (In Miovský, 2006) upozorňují na potřebu porovnávání jednotlivých případů u mnohopřípadových studií. Kdy výzkum provádíme tak, že nejprve analyzujeme každý příklad sám o sobě zvlášť a poté navazujeme srovnáním případů. Následně je pak možná příprava obecné teorie, která nám umožní vysvětlit sledované aspekty pro všechny případy při odhlédnutí od jejich detailů.

6 ANALÝZY DOKUMENTŮ KLIENTŮ KURÁTORA

V této části výzkumu se pokusím pomocí shrnutí nejdůležitějších informací ze spisových dokumentací přiblížit život a osobnost jednotlivých klientů kurátora pro děti a mládež, kteří jsou mým výzkumným objektem. Mou snahou je podat co nejvíce relevantních informací pro tuto práci, které jsem získala studiem spisových dokumentací, pořízenými přímo osobou kurátora pro děti a mládež. Jde tedy o výběr toho nejdůležitějšího z velmi rozsáhlého množství informací, které spisové dokumentace nabízí.

Zjištěné poznatky jsem se rozhodla přiblížit formou životních příběhů klientů kurátora pro děti a mládež, a to z důvodu lepší přehlednosti, srozumitelnosti a jasnosti v časové posloupnosti nastalých událostí v životě klientů.

6.1 Kristýna, narozena r. 1990

Spisová dokumentace Kristýny je vedena na oddělení sociálně – právní ochrany dětí od roku 1992, a to v souvislosti s úpravou rodičovské zodpovědnosti.

Kristýna se narodila do rodiny mladých rodičů, a to nezletilé 17 leté matce a 18letému otci, kteří spolu uzavřeli manželství právě z důvodu těhotenství. V roce 1992 se rodiče rozvedli a otec se s dcerou vůbec nestýkal a také na výchově se nikdy nepodílel. Jelikož matce neplatil výživné, pobýval z tohoto důvodu opakovaně ve výkonu trestu. Matka se v rámci svých možností snažila zabezpečit dceru ekonomicky a zajistit její základní potřeby (jídlo, oblečení,...), což jí zabralo všechn čas a výchově dcery se nevěnovala.

V roce 2000 se matka znovu provdala. Z tohoto manželství se narodil polorodý bratr Kristýně. Kristýna s manželem matky dobře nevycházela, ani on k ní neměl kladný vztah, chápal ji jako přítěž, protože ji musel živit, když její vlastní otec výživné neplatil. Toto byl také důvod častých konfliktů Kristýny a „otčíma“, proto v tuto chvíli dala matka přednost manželovi se synem a dceru ponechala u svých rodičů. Ti se snažili zabezpečit potřeby vnučky, ale zvládat výchovně pubertální dívku bylo nad jejich síly. Mladistvá se tedy „vychovávala“ opět sama. Neměla pozitivní vzor ani žádné výchovné vedení.

Matka se v době, kdy Kristýna bydlela u prarodičů, stýkala s dcerou v rámci běžných návštěv. V roce 2005 se matka rozvedla a znovu se vrátila k rodičům a tím pádem i ke

Kristýně. Ještě ten rok se matce z posledního manželství narodil syn, druhý polorodý bratr Kristýny, ke kterému získala velmi silný citový vztah a výrazně pomáhala s péčí o něj.

Kristýna navštěvovala ZŠ, kde se učila již od první třídy průměrně. Mimo běžných drobných excesů (zapomínání, nevypracování úkolů, drobná drzost,...) k ní nebyly žádné výhrady a nikdy u ní nebylo využito kázeňského opatření. Již na 1. stupni u ní učitelka rozpoznala nadání jak pro sport (míčové hry), tak i hudební talent. Kristýna by bývala hrála na klavír, více se věnovala sportu, ale ekonomická situace rodiny to nedovolovala a matka jiné řešení (například pomoc prostřednictvím sociální dávky) nehledala. V průběhu docházení na základní školu se u Kristýny neobjevovali žádné závažné problémy týkající se oblasti přátelských vztahů. Měla pár blízkých přátel, ale celkově se společnosti jiných dětí vyhýbala, zvláště pak dětem z dobře zajištěných rodin, které si ji občas dobírali, že nemá značkové oblečení a věci jako oni.

Po ukončení ZŠ byla přijata ke studiu na soukromou SŠ, kde však nezvládala množství učiva a také finančně to bylo náročné studium, takže po 1. pololetí studium ukončila a byla jako evidována jako uchazeč na úřadě práce. Od nového školního roku nastoupila do školy znovu, tentokrát do učebního oboru. Zde vydržela asi 1 měsíc, pak přestala do školy chodit a znovu byla registrována na úřadě práce. V této etapě života se o přátelských vztazích moc mluvit nedalo, jelikož z důvodu krátké doby docházení do školy a k tomu častým absencím mnoho přátel nenašla.

V době svých 16 let navázala Kristýna vztah s partnerem s větším věkovým rozdílem. Partner byl problematická osobnost s kriminální minulostí a násilným chování a výrazným sklonem k požívání alkoholu. Pro Kristýnu byl však tento partner první „chlapskou“ autoritou v životě a současně velkou první láskou a sexuálním partnerem. Její vztah k němu byl nesmírně silný a emotivní. V létě 2007 se společně s partnerem, při nočním návratu z „hospody“ dostali do potyčky s jiným návštěvníkem téhož zařízení. Ten měl na mladistvou mít nevhodné poznámky a návrhy s jasným sexuálním podtextem. Slovní ataky přešly ve fyzické, kde nejprve útočil přítel Kristýny, ta se k němu poté přidala, později převzala iniciativu a byla velmi hrubá a brutální. Poškozený ještě týž den podlehl svým zraněním.

Kristýna i její přítel byli zadrženi, na dospělého - partnera byla uvalena vazba a u mladistvé byla vazba nahrazena na dobu určitou, v souladu se zák. č. 218/2003 „svěřením do péče důvěryhodné osoby“.

V té době s Kristýnou začíná pracovat přímo kurátor SPOD, který doporučuje psychologickou a psychiatrickou terapii, jelikož mladistvá má vážné psychické problémy. Na radu obhájce po celou dobu trestního řízení nevypovídá- tudíž nemůže sdělovat ani své pocity a vše drží v sobě.

S kurátorem pro děti a mládež spolupracuje Kristýna po celou dobu výborně, počáteční kontakt (2x týdně) se postupně ustálil na 1 za 14 dní. Kurátor s mladistvou „prošel“ celým trestním řízením (výsledky Policie ČR, rekonstrukci trestného činu,...). Matka Kristýny s SPOD nespolupracuje a ani k soudnímu jednání s mladistvou nepřijela. Po mnoha domluvách ze strany OSPOD se zúčastnila jednoho ze čtyř soudních hlavních líčení.

Mladistvá byla uznána vinnou ze spáchání provinění ublížení na zdraví s následkem smrti podle § 222 odst. 1 a 3 a byla odsouzena k trestnímu opatření odnětí svobody v délce trvání 6 let ve věznici s ostrahou, zařazena do zvláštní skupiny pro mladé dospělé do 26 let.

6.2 Karel, narozen r. 1995

Spisová dokumentace Karla je vedena na oddělení sociálně – právní ochrany dětí od roku 2000, a to v souvislosti s úpravou rodičovské zodpovědnosti.

Karel se narodil velmi mladým rodičům (matka 16 let, otec 18 let). Po narození Karla se jeho rodiče rozhodli pro sňatek, ten však vydržel necelých pět let. Z tohoto vztahu se narodila i o tři roky mladší sestra Karla.

V době prvního kontaktu s OSPOD byl Karel i jeho mladší nezletilá sestra Romana svěřeni do výchovy matky a otci bylo stanoveno výživné. V této době žil Karel se svojí matkou společně s novým přítelem matky a jejich nezletilým synem Vladislavem – polorodým bratrem Karla. Toto soužití bylo narušováno velkými výchovnými problémy, které v té době s Karlem byly a měly vzestupnou tendenci. Karel nerespektoval matku, nepřipravoval se řádně na vyučování, pokud mu bylo cokoliv vytýkáno, zatvrdil se. V jednom případě se stalo, že utekl z domova a rodiče jej hledali do pozdních večerních hodin, kdy jej nakonec našli u kamaráda v jiné obci.

V domácím prostředí tedy nemá na žádného člena domácnosti stálou pozitivní vazbu, nejlépe však vychází se svou mladší sestrou. Velmi často se projevuje agresivně vůči matce a jejímu příteli. Vztah k nevlastnímu bratrovi je také chladný.

Karel je žákem 8. třídy ZŠ, jeden rok opakoval a nyní tedy plní devátý rok povinné školní docházky. Ve škole dosahuje slabých výsledků a s jeho chování jsou zde výrazné problémy. Nerespektuje autoritu učitelů, tyká jim, neplní jejich pokyny. Vůči učitelům vystupuje se slovní agresí, narušuje výuku celého třídního kolektivu a ve většině bodů porušuje školní řád. V pololetí bylo jeho chování hodnoceno trojkou. Agresivní chování ke spolužákům se vyskytuje velmi často. Zejména svou agresi uplatňuje na dětech ze sociálně lépe zabezpečených rodin. Při pohybu mezi „kamarády“ se choval velmi často agresivně a naháněl jim tím strach, proto má velmi málo přátel.

Vlastní otec Karla se v minulosti výchově syna příliš nevěnoval. Od počátku roku 2011 však začal na žádost SPOD, spolupracovat s oddělením sociálně- právní ochrany dětí, ale i se základní školou, kterou Karel navštěvuje. Nyní se snaží na syna pravidelně dohlížet, kontrolovat jeho chování ve škole i doma. K výraznějšímu posunu chování však zatím u Karla nedošlo.

Při prováděných pohovorech na OSPOD a při průběžné práci s Karlem se většinou choval slušně, komunikoval málo a spíše neodpovídal. V poslední době se však i k pracovníci SPOD choval arogantně, drze a svoji neochotu komunikovat doplňoval různými posunky a obličejí.

Vzhledem k jeho výchovným excesům začala matka s nezletilým docházet do Střediska výchovné péče Domek ve Zlíně, na ambulantní terapii zde byl asi jen 2x a po školních prázdninách již nebyla další spolupráce ze strany matky navázána. Až po opětovném vyhrocení situace ve škole i doma, kdy matka zjistila, že se jim doma ztrácí peníze a zlaté šperky, se matka obrátila o pomoc OSPOD. Ohlásit tyto skutečnosti policii matka i přes doporučení pracovníků SPOD odmítla. OSPOD znovu zprostředkovalo termín pro ambulantní vyšetření nezletilého SVP – zde však Karel nespolupracoval, nekomunikoval a bylo s ním velmi těžké navázat kontakt.

V lednu 2011 byla na oddělení sociálně – právní ochrany svolána tzv. případová konference, kde za přítomnosti rodičů, zástupců školy a pracovníků SPOD, bylo hledáno vhodné řešení, které by do budoucna eliminovalo závadového chování Karla. Jako řešení se jevil umístění Karla na preventivně diagnostický pobyt do SVP

ve Zlíně, aby byla provedena diagnostika mladistvého a tím bylo zjištěno, z čeho problémy s chováním Karla vyplývají. Nástup byl dohodnut na 28. 2. 2011.

V únoru 2011 byl Karel pozván na Policii ČR, k výslechu ve věci poškozování cizího majetku. Při výslechu mladistvého na obvodním oddělení Policie ČR byl přítomen i otec Karla. Oba se zde chovali velmi nevhodně s patrnou slovní agresivitou, otec zasahoval do výpovědi syna a na místo toho, aby jeho nevhodné slovní projevy výchovně usměrnil, jej ještě podporoval. Ani přes opakované a důrazné vyjádření o nevhodnosti těchto projevů se jejich chování nezměnilo. Mladistvý zde trval na tom, že se žádného sprejování nedopustil, v uvedenou dobu na uvedeném místě vůbec nebyl a spíše měl tendence svádět vinu na ostatní. Otec, který v lednu 2011 sám upozornil pracovníky SPOD na to, že u syna našli spreje a je tedy pravděpodobné, že Karel sprejuje, se syna zastával a tvrdil, že se Karel ničeho nedopustil.

V současné době je nezletilý Karel umístěn na preventivně diagnostickém pobytu ve Středisku výchovné péče Domek ve Zlíně.

6.3 Tomáš, narozen r. 1996

Spisová dokumentace Tomáše je vedena na oddělení sociálně – právní ochrany dětí od roku 1997, a to v souvislosti s úpravou rodičovské zodpovědnosti.

Tomáš se narodil do rodiny mladých rodičů, kteří uzavřeli sňatek z důvodu těhotenství Tomášovy matky. V době narození bylo matce 18 let, otcovi 20 let. Toto manželství trvalo jeden rok. V době prvního kontaktu s OSPOD byl Tomáš svěřen do výchovy matce a otci bylo stanoveno výživné. Otec nezletilého je opakovaně ve výkonu trestu a na výchově syna se nijak nepodílí, odsouzen byl i mimo jiné za neplnění vyživovací povinnosti.

Tomáš po rozvodu rodičů žil se svojí matkou a s o pět let mladším polorodým bratrem. S výchovou chlapců často vypomáhala babička ze strany otce. Matka se pár let po rozvodu manželství s otcem Tomáše znovu provdala a situace kolem výchovy chlapců se začala vyhrcovat – nový manžel i matka syny nepřiměřeně fyzicky trestali a i přes veškerou snahu OSPOD o stabilizaci rodinného a výchovného prostředí museli být nakonec oba chlapci z rodiny odňati.

V té době došlo k rozdělení Tomáše a jeho bratra - Tomáš byl svěřen tzv. předběžným opatřením do výchovy babičce. Tomáš se s nastalou situací špatně vyrovnával, babičku nerespektoval, toulal se a ona nebyla schopna jeho výchovu zajistit, proto musel být Tomáš následně umístěn do dětského domova a v září 2005 mu byla nařízena ústavní výchova.

Matka byla za své chování vůči nezletilému Tomášovi odsouzena. Po propuštění z vazby, v době Tomášovy nařízené ústavní výchovy žila sama na ubytovně, byla bez zaměstnání a péči a výchovu syna nebyla schopna zajistit. Během roku se však velmi snažila situaci napravit, syny navštěvovala, sehnala si stále zaměstnání a také bydlení, které bylo vyhovující pro její život s dětmi. Proto byla ústavní výchova v červenci 2007 Tomášovi zrušena a byl svěřen znovu do výchovy matky a nad výchovou byl nařízen dohled.

Od počátku roku 2009 začala ZŠ, kterou Tomáš navštěvoval, upozorňovat na jeho nevladatelné chování. Při rozhovorech Tomáš sám nedokázal vysvětlit, proč některé věci dělá – chtěl by „být lepší“, ale nedaří se mu to. Na žádost ZŠ byl Tomáš vyšetřen i v Krajské pedagogicko-psychologické poradně. Z vyšetření je zřejmé, že jeho rozumové schopnosti jsou v pásmu mírného podprůměru, projevuje s u něj nízké sebevědomí a občasná nejistota, což jsou možné příčiny problémového chování. Znovu bylo doporučeno důsledné, ale i tolerantní vedení, stanovení jasných pravidel a jejich přísné dodržování. Důraz je kladen také na motivaci a oceňování Tomášovy snahy o zlepšení.

Vzhledem k neustále vzrůstající intenzitě jeho problémů byl v polovině dubna 2009 umístěn do Střediska výchovné péče ve Valašském Meziříčí. Z propouštěcí zprávy vyplynulo, že poruchy chování Tomáše jsou zapříčiněny mnoha negativně působícími faktory, např. nepříliš vhodné osobnostní dispozice, možná dědičná zátěž, komplikovaná konstalace rodiny, psychická deprivace a nevhodné výchovné vlivy. Jeho výchova byla popsána jako náročnější, která potřebuje pevný režim, průběžný dohled a hlavně láskyplné vedení a trpělivost.

Koncem roku 2009 se znovu začaly výrazně zhoršovat jeho výchovné problémy. Zejména škola poukazovala na chování zcela se vymykající běžným normám slušnosti. Z důvodů tohoto stále přetrvávajícího nevladatelného chování Tomáše, bylo rozhodnuto o jeho druhém umístění ve SVP ve Val. Meziříčí od prosince 2009 do poloviny února 2010. Zpráva SVP byla tentokrát méně optimistická, uvádí, že

Tomáš nijak nezlepšil své chování a rovněž se zhoršila spolupráce s matkou, která nezletilého v zařízení nenavštívila. Zpráva zmiňuje již možnost nařízení ústavní výchovy, s kterou matka zásadně nesouhlasí. Při pohovoru o výchovných problémech Tomáš uvádí, že se ho chce škola jenom „zbavit“. Sám uvedl, že se ve škole na něj všechno svádí, že je neustále napomínán, cítí se zesměšňován učiteli a necítí se ve škole dobře. Popírá, že by někoho šikanoval, záměrně mu ubližoval nebo trápil spolužáky.

V rámci závažnějších provinění bylo s Tomášem vedeno řízení, kdy však rozsudkem Okresního soudu bylo upuštěno v říjnu 2009 od uložení opatření Tomášovi, který se dopustil činu jinak trestného – neoprávněné užívání cizí věci.

Od září 2010 Tomáš změnil ZŠ je nyní žákem 7. třídy Základní školy internátní v Nenkovicích. Tato změna byla učiněna na základě tzv. schůzky odborníků, kteří s Tomášem nějakým způsobem pracovali. Zástupci ZŠ uvedli, že vzhledem k jeho výrazným výchovným problémům a různým excesům jeho chování nejsou již schopni zvládat chování Tomáše a současně vyučovat ve třídách, proto trvali na nařízení ústavní výchovy. Pracovníci KPPP navrhli možnost, aby Tomáš nastoupil do výše uvedené ZŠ, kde jsou děti více pod dohledem odborných pracovníků, je zde nastolen určitý režim a řád, kterému se musí všichni podřídit. Teprve poté, když i toto by se ukázalo jako neúčinné řešení, by bylo přistoupeno k podání návrhu na nařízení ústavní výchovy.

Na Základní škole v Nenkovicích nemá nyní Tomáš žádné problémy, chová se slušně, ve vyučování je aktivní, vděčný za každou pochvalu. Snaží se dobře pracovat a i v předmětech, ze kterých propadl, má dobré známky. Taktéž na internátu nebyly zjištěny žádné výhrady na chování Tomáše, respektuje nastavená pravidla sice někdy s výhradami, ale vždy se podřídí. Jako jediný problém vidí v současné době vychovatelé Tomášovo kouření.

6.4 Jirka, narozen r. 1993

Spisová dokumentace Jirky je vedena na oddělení sociálně – právní ochrany dětí od roku 1997, a to v souvislosti s úpravou rodičovské zodpovědnosti.

Jirka se narodil do rodiny velmi mladých rodičů, krátce po jejich seznámení. V době narození bylo matce 16 let a otci 18 let. Rodiče se právě z důvodu narození Jirky

rozhodli pro svatbu. Délka jejich manželského vztahu trvala 4 roky. V rodině od počátku chybělo výchovné vedení ze strany mladých rodičů.

Jiří byl po rozvodu svěřen do výchovy matky a otec se zavázal přispívat na jeho výživu. Otec se však o syna dlouhodobě nezajímal, neplnil svoji vyživovací povinnost, byl 7x soudně trestán a bylo prokázáno, že nežije v souladu s dobrými mravy (v roce 2004 otec zemřel). Jiřímu se rok po rozvodu rodičů narodil polorodý bratr.

Jirka byl od šesti let pacientem psychiatra pro lehkou mozkovou dysfunkci a s tím související hyperaktivitu. Matka s ním však k lékaři nedocházela pravidelně. Předepsaný lék dokonce synovi přestala dávat s odůvodněním, že syn přece nejlépe pozná, že lék, který užívá je „na nic“.

První závažnější výchovné problémy se u Jiřího objevily v roce 2003, kdy navštěvoval 5. třídu ZŠ. Do té doby se projevoval jako průměrný a hlavně nepozorný žák. V učení dosahoval slabších výsledků, byly s ním neustálé výchovné problémy (opakované porušování školního řádu, hrubé chování a agresivita ke spolužákům, nerespektování autority učitele, drzost, odmlouvání), které byly příčinou snížené známky z chování. Jiřího problémové chování bylo ve škole za přítomnosti výchovné poradkyně, třídního učitele, ředitele školy, matky a kurátorky opakovaně řešeno, ale k žádnému zlepšení to nevedlo.

Chování Jiřího se stále zhoršovalo. Na OSPOD byla podána k vyřízení Petice rodičů spolužáků Jiřího, kteří v ní uvádějí, že mají strach o své děti a žádají o přiměřené řešení. Rodiče i děti z Jirkova okolí taktéž uvedli, že Jirka venku ohrožuje děti na zdraví například tím, že mezi nimi běhá s nožem a měl i k dispozici střelnou zbraň. Matka tyto skutečnosti označila za nesmysly – při jednání s Jirkou však ten uvedl, že se jedná o pravdivé informace a dodává, že „to byla jen sranda“, z jeho jednání bylo zřejmé, že i matka o tom věděla.

V březnu 2005 byl podán návrh na uložení opatření Jiřímu, protože odcizil z vestibulu domu jízdní kolo a způsobil tak škodu cca 5000,-, po projednání věci soud rozhodl tak, že bylo upuštěno od uložení opatření, jelikož soudkyně, státní zástupkyně i kurátorka měli za to, že projednání věci před soudem stačilo k tomu, aby si nezletilý uvědomil nesprávnost svého jednání. Proto byla matka od března do června 2005 opakovaně upozorněna na nedostatky ve výchově syna. Nedošlo však k žádnému zlepšení, spíše

naopak se stížnosti na Jirkovo chování stávaly stále častější a závažnější, proto byl nad výchovou soudem nařízen dohled.

V průběhu let 2005-2007 byl Jiří třikrát umístěn ve Středisku výchovné péče ve Valašském Meziříčí a 2x absolvoval prázdninový tábor s tímto SVP.

Při prvním pobytu se chování Jirky částečně zlepšilo – pokud měl jasně stanovená pravidla, dokázal usměrnit své chování a celkově se zklidnil. Matce byl doporučen citlivý, ale pevný výchovný přístup a také vyplnění volného času smysluplnými aktivitami s možností seberealizace. Matka se tímto však neřídila a Jirka se v krátké době vrátil ke svému obvyklému chování. Ve škole byl nepozorný, agresivní, rušil a nepřipravoval se (na vysvědčení několik nedostatečných), což mělo za důsledek opakování ročníku.

Po dvou a půl měsících byl k pobytu přijat do SVP podruhé. Jirkovo chování bylo ještě hůře zvladatelné než při prvním pobytu, proto byl méně úspěšný než první pobyt. Pracovníci viděli důvod v tomto neúspěchu ve špatném výchovném přístupu matky. SVP také doporučilo změnu základní školy, kterou se jako jedinou z doporučených věcí matka řídila.

Již koncem pololetí se nová základní škola obracela se stížnostmi na Jirkovo chování na OSPOD. K obvyklým excesům se přidaly problémy se sexuálním podtextem (Jirka se před spolužáky odhaloval na intimních místech, měl sexuální narážky na spolužáky i spolužačky). Dodatečně bylo také zjištěno, že se matka od nástupu do nové základní školy o Jiřího vůbec nestará a výchovu převzala babička. Ta však nebyla schopna ani přes veškerou svou snahu výchovu zvládnout.

V této době došlo již k třetímu umístění Jirky do SVP. Jelikož se Jiří vracel do známého prostředí, neměl žádné zábrany v chování. Bez zábran se zmiňoval o tom, co a kde ukradl, že kouří, požívá alkohol a experimentuje s marihuanou. O drobnou krádež se pokusil i přímo v SVP. Po tomto umístění tedy nedošlo k žádnému zlepšení.

Po návratu domů bylo po konzultaci s psychiatrickou a psychoterapeutkou rozhodnuto o Jirkově nástupu od září 2007 do dětského psychoterapeutického centra, kde se podrobí mimo jiné i sexuologickému vyšetření. V tomto centru byl Jiří pouze 5 týdnů (zde se pokusil i o útek), poté matka jeho pobyt předčasně ukončila a ze zařízení Jirku odvezla.

Jelikož nedošlo ke zlepšení situace, byla v březnu 2008 Jiřímu nařízena ústavní výchova. Byl umístěn do diagnostického ústavu a následně do dětského domova se

školou ve Veselíčku. Po ukončení povinné školní docházky byl přeřazen do výchovného ústavu v Novém Jičíně, odkud opakovaně utíkal, v roce 2010 byl Jiří na útěku po dobu 3 měsíců. Při útěcích přespával u kamarádů nebo na opuštěných místech. Na OSPOD se v té době obrátila babička a zastávala se Jiřího, který nechce být v tomto výchovném ústavu, a proto utíká. Na základě této informace byl Jiří převeden na „rediaagnostický“ pobyt v diagnostickém ústavu v Brně. Ředitelka tohoto diagnostického ústavu asi po 4 týdnech pobytu v jejich zařízení vyhodnotila Jiřího chování jako zásadně zlepšené a bez vědomí OSPOD slíbila babičce, že Jiří půjde domů na tzv. „podmínečné propuštění“. (S tímto však OSPOD nesouhlasil.)

Jiří byl tedy propuštěn a pobýval toho času u babičky. Začal navštěvovat SOU, obor malíř- lakýrník. Ve škole dosahoval slabých výsledků a vzhledem k množství neomluvených hodin mu byla udělena důtka ředitele školy. V této době se výtky vůči jeho chování ze strany školy neobjevovaly. Mimo školu se však stýkal s osobami, které byly v místě bydliště známy svým závadovým chováním a svou kriminální minulostí.

Sám Jiří je nyní obviněn ze spáchání dvou krádeží, které jsou řešeny jako přestupky. Při jednání se na oddělení SPOD vystupuje jako drzý, nespolupracující, bez jakékoliv sebekontroly.

Kde se matka Jiřího zdržuje, není známo, nijak se nepodílí na výchově a nemá ani v současné době na Jiřího žádný vliv. Jirkovo chování je nyní na hranici únosnosti, je mu už všechno jedno.

Jako poslední zpráva je oznámení Policie ČR, ze které vyplývá, že Jiří se dopustil sprejství a dále poškodil skleněnou výlohu se škodou 21.000,-Kč.

Nynější práce s Jiřím je velmi složitá a obtížná. Jiří nedodržuje žádná pravidla, dělá si jen to, co sám chce.

6.5 Veronika, narozena r. 1995

Spisová dokumentace Veroniky je vedena na oddělení sociálně – právní ochrany dětí od roku 1997, a to v souvislosti s úpravou rodičovské zodpovědnosti.

Veronika se narodila z mimomanželského vztahu svých rodičů, kteří až po jejím narození uzavřeli sňatek. Do září roku 1997, kdy se nechali rodiče rozvést, se o Veroniku starali společně. V průběhu září 1997 byl otec vzat do výkonu trestu odnětí

svobody. V té době výchovu zajišťovala matka sama, která však toto moc nezvládala. Ta v listopadu 2002 rovněž nastoupila do výkonu trestu odnětí svobody a výchovu opět převzal otec, který byl v červnu 2002 z výkonu trestu propuštěn. V té době stanovil soud nad výchovou Veroniky dohled, protože prostředí, v kterém vyrůstala, neskýtal zcela záruku řádné výchovy a také již bylo prokázáno, že u Veroniky se již projevují výchovné problémy. V srpnu 2005 otec znovu nastoupil do výkonu trestu odnětí svobody a výchovu a péči o desetiletou Veroniku předal svým přátelům – hluchoněmým manželům. V únoru 2006 se otec z výkonu trestu vrátil a výchovu opět převzal on. S péčí mu v této době pomáhala jeho zletilá dcera s předchozího manželství. Když otec v červnu 2006 opět nastoupil k výkonu trestu, převzala výchovu Veroniky její nevlastní sestra. Veronika ji však nerespektovala jako autoritu a situace se vyhrotila tak, že Veronika musela být umístěna do diagnostického ústavu.

V tomto zařízení byla Veronika hodnocena jako dívka s výchovnými problémy, která má potíže s dodržováním pravidel a respektováním autorit. V kolektivu často vyvolávala konflikty, byla zdatná „intrikánka“ a „manipulátorka“. Děti nebyla oblíbená, provokovala, vulgárně ostatní urážela a tyto konflikty často končily fyzickými potyčkami.

K částečnému zlepšení v chování Veroniky došlo až v létě 2007, krátce před návratem matky z výkonu trestu, kdy si Veronika uvědomovala možný návrat k matce. Tak se i stalo a Veronika byla svěřena do péče matce a společně se přestěhovaly. Toto sžívání matky s dcerou bylo velmi problematické, musely se obě znova spolu naučit žít. Veronika špatně snášela situace, kdy její matka nesplnila její přání. V tu chvíli neměla žádné zábrany, k matce byla hrubá, používala těch nejvulgárnějších nadávek a vyčítala matce svůj předešlý život, kdy s ní nemohla být. Pravidelně křičela a chovala se tak hystericky, až se v konečném důsledku musely obě pod tlakem stížností sousedů odstěhovat.

Od září 2007 začala s Veronikou pracovat kurátorka pro děti a mládež a od října s rodinou pracovala také terénní sociální pracovnice, která měla pomáhat matce zvládat výchovu Veroniky a přímo také pomáhat Veronice s problémy.

Přes velkou snahu sociálních pracovníků měly Veroničiny výchovné problémy stále vzrůstající tendenci a matka byla v této situaci bezradná. Proto byl Veronice zprostředkován pobyt ve středisku výchovné péče Domek ve Zlíně, kam nastoupila

v dubnu 2008. Ve středisku byly s Veronikou velké výchovné problémy a pobyt musel být předčasně ukončen. Její chování začalo vykazovat stále častěji sexuální podtext. Důvodem k ukončení pobytu ve středisku bylo to, že Veronika v odpoledních hodinách, ve vlaku plném cestujících, rukou sexuálně ukájela jiného klienta střediska výchovné péče.

Bezprostředně po návratu z pobytu ve SVP se opět objevily problémy ve škole. Fyzicky napadla spolužačku, shodila ji na zem a kopala do ní. Dále při výuce, která probíhala venku, si zapálila cigaretu i před učitelkou. Matka stále toto její chování omlouvá, k Veroničinu chování je nekritická a ochranná.

V červenci 2008 byla Veronika po požití velkého množství alkoholu hospitalizována na JIP dětského oddělení krajské nemocnice, kam byla převezena vozem záchranné služby. Toto požití alkoholu a převoz do nemocnice předcházela situace, kdy Veronika ve velkém afektu surově napadla venku jinou dívku, které způsobila zranění. Následně chtěla skočit ze třetího poschodí stavebního lešení, kam v opilosti vylezla. Tomu zabránil její kamarád. Tuto situaci opět matka bagatelizovala a snažila odvádět pozornost na chování ostatních dětí. Veroničino pochybení přiznávala jen velmi nerada a v minimální míře.

V říjnu 2008 Veronika onemocněla a byla hospitalizována v nemocnici, po propuštění jí byl doporučen 14 dní klidový režim. Veronika však do školy nechodila vůbec, a to celý měsíc. Matka ji do školy poslala, až jí bylo oznámeno, že bude celá věc nahlášena policii. Matka není schopna situace s Veronikou výchovně zvládat, Veronika s ní manipuluje.

V prosinci 2008 proběhlo s Veronikou řízení o uložení opatření z důvodu trestního stíhání pro výtržnictví. Nakonec bylo od uložení upuštěno z důvodu nedostatku věku Veroniky.

Situace ve škole se stávala čím dál více neúnosnou, a proto byla Veronika v únoru 2009 opět umístěna ve středisku výchovné péče. Tento pobyt byl i tentokrát předčasně ukončen z důvodu Veroničina hrubého fyzického napadení jiného klienta. S ohledem na druh výchovných problémů byla na doporučení psychiatricky Veronika hospitalizována a vyšetřena v psychiatrické léčebně, kde nastoupila v březnu 2009. I zde bylo její chování hodnoceno jako velmi závadové. Chovala se hrubě, vulgárně a opět došlo k fyzickému napadení jiného klienta. Veronice byl pobyt předčasně ukončen

primářkou dětského oddělení z důvodu „naprosto neúnosného a nezvladatelného, hrubého, vulgárního a arogantního chování k ostatním pacientům a také k personálu“ v květnu 2009. Ze zpráv také vyplynulo, že i v léčebně se Veronika dopustila několika krádeží.

Přes všechny tyto problémy, které Veronika v léčebně měla, informovala stále Veronikina matka OSPOD o tom, jak je Veronika „polepšená“ a má dobré chování. I přes to, že se sama Veronika k matce při návštěvách chovala tak hrubě, že musel zasáhnout i personál léčebny, což bylo zjištěno při následném šetření přímo v léčebně. „Z toho je zřejmé, že matka záměrně zkresluje chování Veroniky, je k ní naprosto nekritická a v situacích, kdy by Veronika potřebovala a zasloužila trest, ji i před ní samotnou omlouvám, přejímá její výmluvy a těmi ji pak ohajuje.“ Matka přesvědčila OSPOD, že není schopna stanovit výchovné hranice, natož je důsledně dodržovat. Dle psychologky je prognóza dalšího vývoje Veroniky v rodině je špatná, jelikož neskýtá záruku důsledného výchovného působení a zcela podléhá Veroničiným požadavkům. Veronika se opakovaně chová arogantně, drze a agresivně. Při fyzickém napadení, ke kterému nemá nikdy daleko, nemá žádnou „brzdu“ a její chování bylo hodnoceno jako nebezpečné pro okolí. Lidem kolem sebe záměrně ubližuje a pak své chování svádí na ostatní. Je manipulátorka s hysterickými rysy, experimentuje s alkoholem, kouřením i marihuanou.

Jelikož Veronika projevuje známky výrazné výchovné zanedbanosti, dopouští se přestupků a byla i souzena za spáchání činu jinak trestného, bylo zahájeno řízení o nařízení ústavní výchovy. S tímto však matka zásadně nesouhlasila, a proto bylo od tohoto upuštěno.

V prosinci 2009 byla Veronika hospitalizována na dětském oddělení krajské nemocnice z důvodu celkového vyšetření, které mělo objasnit důvod její časté nemocnosti, bolestí hlavy a nevolností, pro které často mešká školní vyučování. Bylo zjištěno, že Veronika trpí svalovou disbalancí, která může mít za následek občasnou bolest hlavy. Současně bylo zjištěno z provedeného gynekologického vyšetření, že Veronika ve svých 14 letech již měla pohlavní styk. Ona sama uvedla, že se jednalo o opakované a dobrovolné styky. Vzhledem k věku Veroniky byla tato skutečnost oznámena Policii ČR.

V lednu 2010 bylo OSPOD sděleno Policií ČR, že v rodině Veroniky se zdržují dva chovanci výchovného ústavu, kteří jsou na útěku z tohoto zařízení, a je po nich vyhlášeno pátrání. Jednalo se o kamarády Veroniky, kteří poté uvedli, že matka

Veroniky proti jejich dočasnému ubytování v jejich rodině nic neměla. Při zadržení Policií ČR uvedl jeden z nich, že měl po celou dobu ubytování s Veronikou opakovaně pohlavní styk, který probíhal u ní doma.

Během ledna 2010 matka i přes opakované poučení zamezila OSPOD tomu, aby byl proveden pohovor s Veronikou. Matka však stále slibovala svou důslednost v péči o Veroniku a zlepšení svého výchovného působení. Opět odmítala ústavní výchovu, která byla navrhována.

Proto Veronika zůstala dále doma v péči matky. Její výchovné problémy však pokračovaly. Ve školním roce 20009/2010 měla Veronika ze tří předmětů nedostatečné a rovněž jí byl udělen 2. stupeň z chování za neomluvenou absenci a vulgární chování. V průběhu února 2010 byla také Veronice uložena dvě kázeňská opatření, a to důtka ředitele školy za hrubé chování ke spolužačce a v druhém případě napomenutí třídního učitele za vulgární chování k personálu školy.

Od počátku druhého pololetí zameškala Veronika 264 hodin z celkového počtu 350 hodin, takže její absence činila 75%. Všechny zameškané hodiny má Veronika omluveny, většinou matkou, pro nevolnosti, bolesti hlavy a podobně. Ani jeden z rodičů se ve škole o Veroniku nezajímá, třídních schůzek se nikdy nezúčastňuje. Ani v době nemoci se matka nezajímá o učivo, neprojevila žádnou snahu o spolupráci s učiteli. Hodnocení Veroniky ve škole je ovlivněno zejména tím, že se ve škole téměř neobjevuje. Pokud přijde, spolužáci si jí moc nevšímají, do kolektivu se nezačlenila, mladší žáci školy se jí bojí. Její chování k pedagogům i ostatním pracovníkům školy je hrubé a vulgární a drzé, stejně jako na ZŠ, kterou Veronika navštěvovala v minulosti.

V květnu 2010 byl na odboru právním a přestupkovém projednán Veroničin přestupek proti občanskému soužití, kdy se konkrétně jednalo o napadení spolužačky v základní škole.

Dle zpráv školy, zpráv střediska výchovné péče, zprávy dětského psychologického centra, zprávy Policie ČR vyplývá, že Veronika není schopna žít, způsobem života, který je běžný pro její vrstevníky (tzn. Chodit řádně do školy, připravovat se na vyučování, dodržovat základní pravidla slušného chování a zejména respektovat autoritu dospělých, ať už rodičů, učitelů, sociálních pracovníků, nebo jiných občanů. Proto byla Veronice opět nařízena ústavní výchova, které bylo vyhověno. Veronika je ve výchovném ústavu do nynější doby.

7 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

V této části práce provedu shrnutí získaných informací, které jsem přiblížila v jednotlivých životních příbězích klientů kurátora pro děti a mládež.

Pro svou práci jsem si stanovila hlavní výzkumnou otázku, kterou jsem poté rozpracovala na tři dílčí výzkumné otázky. Nyní se na tyto otázky pokusím odpovědět, dle informací zjištěných pomocí analýzy dokumentů, týkajících se klientů kurátora pro děti a mládež.

Hlavní výzkumná otázka:

Lze u klientů v péči kurátora pro děti a mládež najít společné faktory, které by je spojovaly a mohly vést k závadovému chování?

7.1 Rodinné prostředí

Dílčí výzkumná otázka:

Jaké se objevují u klientů shodné faktory v rodinném prostředí, které mohou vést k závadovému chování?

Odpovědi na dílčí výzkumnou otázku:

- 1) U všech zkoumaných klientů - nestabilní rodinné prostředí

Všichni mnou zkoumaní klienti pocházeli z rozvedených rodin. Ze strany rodičů se neobjevoval často ani zájem o výchovné působení na děti. U čtyř zkoumaných klientů byl v průběhu dětství jeden nebo dokonce oba rodiče několikrát ve výkonu trestu a také se objevovala tendence rodičů k zneužívání návykových látek. Lze tedy říci, že v každé ze zkoumaných rodin chyběly od počátku pozitivní vzory, které mohly navést děti „správným směrem“.

- 2) Ve všech pěti případech se jednalo o sociálně slabé rodiny

U všech rodin se vyskytovala špatná ekonomická situace. Jak z důvodu neplnění vyživovací povinnosti jednoho z rodičů (většinou otce), tak z důvodu nezaměstnanosti rodičů (matky). Tyto rodiny tedy žily především z dávek státní

sociální podpory. V této situaci lze možné počítat výskytem krádeží dětí, kterými si chtějí nahradit a dopřát, to co doma nemají. Ale také s agresivitou klientů vůči dětem ze sociálně lépe zabezpečených rodin, kdy si toto chování vysvětlují jako závistivou reakci.

3) 4 z 5 klientů jsou děti mladých rodičů

Lze tedy říci, že většina ze zkoumaných klientů pocházela z mladých rodin. Průměrný věk matek těchto čtyř klientů činil 16,75 let a u otců 18,5 let. Můžu tedy u této věkové kategorie rodičů předpokládat jistou nezkušenost a tím i nedostatečnou schopnost vychovávat dítě a vytvořit mu podnětné výchovné prostředí. Také nastavování hranic chování a jejich dodržování je u těchto mladých rodičů velmi málo důsledné, což může taktéž vést k následnému závadovému chování u dítěte.

4) 4 z 5 klientů byli nejstaršími dětmi v rodině

Toto zjištění mě přivedlo na myšlenku, že tyto prvorozené děti jsou často při narození mladších sourozenců „odstaveny na vedlejší kolej“. Veškerá péče, která ve většině z rodin zkoumaných klientů nebyla obzvláště kvalitní, byla přesunuta na nejmladšího člena domácnosti. Takto mohlo dojít k opomíjení potřeb prvorozených dětí a tím i zanedbání jejich výchovy již v dětství, což může mít za následek také výchovné problémy. Z tohoto důvodu lze u dítěte očekávat mnohdy nevhodné chování, kterým se snaží na sebe upozornit a zaujmout pozornost.

5) 4 z 5 klientů měli v rodině více mladších polorodých sourozenců

Pojem polorodí sourozenci vystihuje takové sourozence, kteří mají společného pouze jednoho biologického rodiče. V případě zkoumaných klientů se jednalo vždy o společnou matku.

U klientů se často objevoval negativní vztah k těmto mladším polorodým sourozencům. Můžu tedy zde předpokládat žárlivost z důvodu orientace zájmu rodičů na nového člena domácnosti, umocněnou ještě zcela nepřímým pokrevním svazkem mezi sourozenci. Opět lze z tohoto důvodu očekávat nevhodné chování

a agresi vůči rodičům či sourozenci jako způsob odplaty za pocit ublížení, který dítě v těchto situacích může prožívat.

6) U 3 z 5 klientů se objevilo nesprávné výchovné působení rodičů

U tří rodičů mnou zkoumaných klientů se také objevovalo bagatelizování, nekritické a ochranné hodnocení problémů svých dětí a neochota řešení těchto situací. U těchto rodičů se také objevilo lhaní, kterým své dítě „kryli“ a poskytovali dítěti oporu v právě nesprávné chvíli. Toto chování rodičů si vysvětlují jako způsob kompenzování svého pocitu viny, který se může při uvědomění si zanedbání výchovné péče svého dítěte dostavit.

7) 3 z 5 klientů byli vychovávaní určitou dobu prarodiči

U tří klientů byla buď z důvodu útěku dítěte k prarodičům, nebo z důvodu předběžného opatření svěřena výchova dítěte do péče prarodičů. Prarodiče tak vždy převzali výchovu těžce zvladatelných dětí, kterou však nemohli zvládnout. Děti nerespektovaly autoritu svých prarodičů a mnohdy s i na nich „vybízely“ vztek na rodiče. Tento způsob řešení problémů s dítětem se ani v jednom příběhu klientů neosvědčil.

7.2 Školní prostředí

Dílčí výzkumná otázka:

Jaké se objevují u klientů shodné faktory ve školním prostředí?

Odpovědi na dílčí výzkumnou otázku:

1) Prospěch klientů

Všichni mnou zkoumaní klienti kurátora pro děti a mládež se ve škole již od začátku školní docházky projevovali jako průměrní, nesoustředění a velmi nepozorní žáci, kteří dosahovali slabých výsledků.

2) Konflikty s učiteli

U všech pěti klientů se v průběhu školní docházky objevovat závažné konfliktní situace přímo s vyučujícími. Ty vyplývaly z neplnění pokynů a požadavků učitelů a především z nerespektování jejich autority. Klienti se v nejhorších případech nebránili tykání, hrubému i vulgárnímu chování k vyučujícím. Tímto chováním narušovali výuku celého třídního kolektivu.

3) Konflikty se spolužáky

Vůči spolužákům vystupovali všichni zkoumaní klienti s různými stupni agrese a vulgaritou. Objevovaly se i krádeže a úmyslné ničení cenných věcí. V několika případech se verbální agrese změnila v agresi fyzickou ve formě surového afektu, které skončil pro napadenou osobu zraněním.

4) 4 z 5 klientů byli hodnoceni sníženou známkou z chování

Tato sankce byla klientům uložena z důvodu opakovaného porušování školního řádu ve většině bodů. Především kvůli častým konfliktům se spolužáky a personálem školy a častým absencím ve vyučování. Výjimkou nebyly ani drobné krádeže ve školním kolektivu.

5) U 3 z 5 klientů změna základní školy

Intenzita výchovných problémů s klienty byla ve třech případech tak velká, že rodiče spolužáků i učitelé si vyžádali změnu školy u klientů, které bylo následně vyhověno. Toto však až na jeden případ, kdy byl klient převeden do specializované školy, nemělo za následek změnu v chování klientů.

7.3 Vrstevnické prostředí

Tato oblast byla na prozkoumání nejtěžší, jelikož se o tomto prostředí dokumenty ve spisové dokumentaci příliš nezmiňují, přesto jsem dospěla alespoň ke dvěma společným aspektům.

Dílčí výzkumná otázka:

Jaké se objevují u klientů shodné faktory ve vrstevnických skupinách?

Odpovědi na dílčí výzkumnou otázku:

1) Málo přátel

U všech klientů bylo shodné, že měli velmi málo přátel. Příčinou tohoto jevu je dle mého názoru častá jak verbální, tak fyzická agrese při styku s vrstevníky, kterou vyvolávali klienti u vrstevníků a mladších dětí strach a obavu z útoku na jejich osobu. Z tohoto důvodu se jim vrstevníci často vyhýbali.

2) Averse

U všech klientů se objevovala averze vůči dětem z „lepších rodin“, které měly dobré rodinné zázemí a finanční poměry. To si vysvětluji jako důsledek možné závisti, která se při srovnání rodinného zázemí těchto dětí s klienty mohla objevit.

7.4 Shrnutí zjištěných informací

Na základě skutečností zjištěných pomocí analýzy dokumentů obsažených ve spisové dokumentaci klientů kurátora pro děti a mládež se domnívám, že jako hlavní a zásadní příčina „problémového či závadového chování“ u zkoumaných dětí a mladistvých je nefunkčnost a nestabilita rodinného prostředí, v kterém klient vyrůstá a je jím ovlivňován již od raného dětství.

Jako nejdůležitější činnost rodiny v souvislosti s problematikou „problémové mládeže“ u zkoumaných klientů vidím předávání pozitivních vzorů chování, které právě u všech pěti zkoumaných klientů chybělo. Troufám si říci, že kladný osobní příklad chování rodiče je pro dítě tou nejlepší a nejcennější motivací k jeho dobrému chování. Pokud tomu tak není, děti v těchto případech přebírají mnohdy zlozvyky a chování svých rodičů, které poté zesílí ve výchovné problémy z důvodu špatného a hlavně nedůsledného výchovného vedení, jak jsem se přesvědčila u zkoumaných klientů.

Problémy spojené se školou a s vrstevnickým prostředím u zkoumaných pěti klientů kurátora pro děti a mládež, považuji jen za následek právě této zanedbané rodičovské výchovy v dětství.

I když ve školním prostředí může být dítě vedeno k dobrému chování a dodržování pravidel slušného chování, nebude tyto pravidla respektovat, protože je toto výchovné vedení v rozporu s domácím výchovným režimem, kde na dítě nejsou zpravidla kladeny žádné požadavky a nejsou zde ani vymezeny často hranice chování. Z toho vyplývá, že výchova v rodinách zkoumaných klientů není naplňována v takovém rozsahu jaký očekáván a je mnohdy také v rozporu s touto běžnou populací.

Jistý vliv na problémy v chování mají i osobnostní dispozice jednotlivých klientů kurátora pro děti a mládež. Chování těchto klientů bylo v propouštěcích zprávách (například SVP) zdůvodňováno mnoha negativně působícími faktory, kterými lze chápat nepříliš vhodné osobnostní dispozice, možná dědičná zátěž, psychická deprivace a mimo to i již zmíněná komplikovaná konstalace rodiny a nevhodné výchovné vlivy. Tito klienti jsou v dokumentech popisováni jako jedinci s velkou potřebou lásky a potřebou pocitu zájmu o svou osobu, které si jim často nedostává.

Jako velmi důležité považuji uvést, že mých pět vybraných klientů nelze považovat za reprezentativní vzorek, a proto tyto zjištěné skutečnosti nelze zobecnit a vztáhnout na všechny klienty v péči kurátora pro děti a mládež.

7.5 Doporučení pro praxi

Při bližším seznámením se s problematikou klientů kurátora pro děti a mládež mě napadly tyto doporučení, které by mohly problémům s výchovou dětí a mládeže předcházet:

- V rámci prevence problémů v chování dětí a mládeže se zaměřit především na rodinu již v jejím počátku (například pomocí mladým rodičům s výchovným vedením dětí).
- S předchozím bodem souvisí doporučení rozšíření a propagace středisek, center a míst, které se na problematiku obtížně vychovatelné mládeže zaměřují a kde mohou rodiče hledat pomoc.

- Určitým opatřením by bylo i zmenšení tolerance a lhostejnosti veřejnosti vůči svému okolí (alkohol, kouření u dětí), která se v dnešní době velmi rozšířila.
- Zvýšit zájem škol o výchovu jedince, ne jen o jeho vzdělání.
- Zaměřit se na smysluplné využívání volného času dětí a mladistvých.
- Zvýšit dostatečně počet odborníků, kteří se na problematiku obtížně vychovatelné mládeže zaměřují.

ZÁVĚR

Cílem mé práce bylo seznámit s problematikou klientů kurátora pro děti a mládež. Pomocí shrnutí dostupných teoretických východisek jsem se snažila upřesnit a popsat jak profesi kurátora pro děti a mládež, tak jeho klienty a jednotlivé problémy, s kterými se potýkají. V praktické části práce jsem se snažila hledat spojitosti mezi jednotlivými klienty kurátora pro děti a mládež dle určených výzkumných otázek. Takto vytýčený cíl práce lze také pokládat za splněný.

Z výsledků mého výzkumu jasně vyplynulo, že za nejdůležitější a nejvíce ovlivňující prostředí působící na dítě lze pokládat rodinu. Její nefunkčnost, nestabilita a neschopnost vychovávat se ve velké míře projevuje ve formě jednotlivých výchovných problémů zkoumaných klientů. Problémy spojené se školou a s vrstevnickým prostředím, které se u zkoumaných pěti klientů kurátora pro děti a mládež vyskytly, považují vzhledem k zjištěným skutečnostem jen za následek právě této zanedbané rodičovské výchovy v dětství.

Jistý vliv na problémy v chování mají i osobnostní dispozice jednotlivých klientů kurátora pro děti a mládež. Chování těchto klientů bylo v propouštěcích zprávách (například SVP) zdůvodňováno mnoha negativně působícími faktory, kterými lze chápat nepříliš vhodné osobnostní dispozice, možná dědičná zátěž, psychická deprivace a mimo to i již zmíněná komplikovaná konstalace rodiny a nevhodné výchovné vlivy. Tito klienti jsou v dokumentech popisováni jako jedinci s velkou potřebou lásky a potřebou pocitu zájmu o svou osobu, které si jim často nedostává, a proto si ji vymáhají často nevhodně.

Velmi důležité je si však uvědomit, že všechny tyto zjištěné skutečnosti jistě nelze zobecnit a považovat za platné pro všechny klienty kurátora pro děti a mládež, jelikož každý případ klienta je osobitý a je nutné ho zvlášť posuzovat.

Po hlubokém prozkoumání dané problematiky profese kurátora pro děti a mládež a jeho práce s klienty hodnotím tuto činnost jako velmi přínosnou a hlavně potřebnou v dnešní době, kdy se stále ve větší míře objevují u dětí a mládeže projevy sociálně patologických jevů. Samozřejmě je nutné i zmínit obtížnost a náročnost práce s těmito klienty, kteří mnohdy odmítají jakoukoliv spolupráci či nápravu.

S ohledem na zaměření a náplň této práce se domnívám, že by mohla být zajímavá a přínosem pro každého, kdo se zajímá o problematiku „problémové mládeže“

a samozřejmě také přímo kurátorům pro děti a mládež, kterým zjištěné výsledky na základě předešlé domluvy poskytnu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] DANEK, J. *Prevenca kriminality v prostředí dětí a mládeže*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda, 2007. 279 s. ISBN 978-80-89220-94-6.
- [2] GOLDMANN, R. a kol. *Vybrané kapitoly ze sociálních disciplín*. Vyd. 3. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 131 s. ISBN 80-244-1454-6.
- [3] HÁJEK, K. *Práce s emocemi pro pomáhající profese: tělesně zakotvené prožívání*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. 120 s. ISBN 80-7367-346-0.
- [4] HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005. 407 s. ISBN 80-7367-040-2.
- [5] JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. Vyd. 1. Tritton, 2003. 223 s. ISBN 80-7254-329-6.
- [6] KRAUSOVÁ, L., NOVOTNÁ, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2006. 228 s. ISBN 80-7357-214-1.
- [7] KRÍŽ, J. *Duševní poruchy a poruchy chování u dětí a mladistvých*. Vyd. 2. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2004. 128 s. ISBN 80-7040-724-7.
- [8] KYRIACOU, CH. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005. 151 s. ISBN 80-7178-945-3.
- [9] LABÁTH, V. *Riziková mládež: možnosti potenciálních změn*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. 157 s. ISBN 80-85850-66-4.
- [10] MARTÍNEK, Z., *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009. 152 s. ISBN 978-80-247-2310.
- [11] MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Vyd. 2. přeprac. Praha: Portál, 2008. 272 s. ISBN 978-80-7367-368-0.
- [12] MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. 309 s. ISBN 978-80-7367-331-4.
- [13] MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003. 380 s. ISBN 80-7178-548-2.

- [14] MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ J. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005. 351 s. ISBN 807367002X.
- [15] MILFAIT, R. *Komerční sexualizované násilí na dětech: prostituce, pornografie, obchod*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008. 216 s. ISBN 978-80-7367-320-8.
- [16] MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
- [17] MIOVSKÝ, M. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Vyd. 1. Praha: Togga, 2010. 260 s. ISBN 978-80-87258-47-7.
- [18] MLČÁK, Z. *Profesní kompetence sociálních pracovníků a jejich hodnocení klienty*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2005. 350 s. ISBN 80-7368-129-3.
- [19] NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol, drogy a vaše děti: jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat, jak je zvládat*. Vyd. 1. Praha: Sportpropag, 1992. 144 s.
- [20] NOVOTNÝ, P. *Epidemie delikvence*. Vyd. 1. Liberec: Dialog, 2006. 62 s. ISBN 80-86761-45-2.
- [21] ŘÍČAN, P., JANOŠOVÁ, P. *Jak na šikanu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010. 160 s. ISBN 978-80-247-2991-6.
- [22] SPURNÝ, J. *Psychologie násilí*. Vyd. 1. Praha: Eurounion, 1996. 134 s. ISBN 80-85858-30-4.
- [23] TRAIN, A. *Nejčastější poruchy chování dětí: jak je rozpoznat a kdy se obrátit na odborníka*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. 198 s. ISBN 80-7178-503-2.
- [24] VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2004. 872 s. ISBN 80-7178-802-3.
- [25] VALÍŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ H. a kol. *Pedagogika pro učitele*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. 404 s. ISBN 80-247-1734-4.
- [26] VOJTOVÁ, V. *Přístupy k poruchám emocí a chování v současnosti*. Vyd. 2. Brno: Masarykova univerzita, 2008. 136 s. ISBN 978-80-210-4573-6.

- [27] VYKOPALOVÁ, H. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. Vyd. 1. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. 154 s. ISBN 80-244-0337-4.
- [28] ZÁŠKODNÁ, H. *Psychosociální problémy adolescentů*. Vyd. 1. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Zdravotně sociální fakulta, 1998. 93 s. ISBN 80-7040-306-3.

Legislativní zdroje:

- [29] Úmluva o právech dítěte
- [30] Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí a mládeže
- [31] Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině
- [32] Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
- [33] Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže
- [34] Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

Internetové zdroje:

- [35] Definice sociální práce. *Sociální revue: Sociální práce a společenské otázky* [online]. 11. 03. 05, č. 3, [cit. 2011-04-21]. Dostupný z WWW: <<http://socialnirevue.cz/item/definice-socialni-prace>>. ISSN 1801-6790.
- [36] *Ministerstvo práce a sociálních věcí: Rodina* [online]. 30. 06. 2009 [cit. 2011-04-21]. Funkce kurátora pro děti a mládež. Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7290/Funkce_kuratora.pdf>.
- [37] NEŠPOR, Karel. Alkohol a jiné návykové látky u dětí: Prevence v rodině. *Alkoholik.cz* [online]. Duben 2004, [cit. 2011-04-21]. Dostupný z WWW:

<<http://www.alkoholik.cz/zavislost/ke-stazeni/online-knihy/category/1-online-knihy.html>>.

- [38] Sociální pracovník a pracovník v sociálních službách. *Sociální revue: Sociální práce a společenské otázky* [online]. 04. 01. 07, č. 1, [cit. 2011-04-21]. Dostupný z WWW: <<http://socialnirevue.cz/item/socialni-pracovnik-a-pracovnik-v-socialnich-sluzbach>>. ISSN 1801-6790.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

SPOD	Sociálně – právní ochrana dětí.
OSPOD	Oddělení sociálně – právní ochrany dětí.
SVP	Středisko výchovné péče.
KPPP	Krajská pedagogicko – psychologická poradna.
ZŠ	Základní škola.
SOU	Střední odborné učiliště.